

תפסיר רס"ג

הגה

למנחת שבת
וישני וחמישי

בראשית

א א) אֵל מֵא כִּלְק אֱלֹהִים.
אֱלֹהִים וְאֱלֹהִים:
ב) וְאֱלֹהִים. כַּאֲנִי גִ' אֱמֶרֶה
מִסְתַּבְּחָה. וְעֵלָם עֲלֵי וְגַה
אֱלֹהִים. וְרִיחַ אֱלֹהִים
תִּבְבֵּ עֲלֵי וְגַה אֱלֹהִים:

אֵל מֵא כִּלְק אֱלֹהִים.
אֱלֹהִים וְאֱלֹהִים:
ב) וְאֱלֹהִים. כַּאֲנִי גִ' אֱמֶרֶה
מִסְתַּבְּחָה. וְעֵלָם עֲלֵי וְגַה
אֱלֹהִים. וְרִיחַ אֱלֹהִים
תִּבְבֵּ עֲלֵי וְגַה אֱלֹהִים:
וְחֹשֶׁךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת

כ"י

ברא. ודומה לו (כושע 6 3) תחלת דבר ה' בהושע, כלומר תחלת דבורו של הקדוש ברוך הוא בהושע, ויאמר ה' אל הושע וגו'. ואם תאמר להורות בא שאלו תחלה נבראו ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תבה אחת, כמו (ויז ג י) כי לא סגר דלתי בטני, ולא פירש מי הסוגר, וכמו (ישעי ח ד) ישא את חיל דמשק, ולא פירש מי ישאנו, וכמו (עמוס ו יב) אם יחרוש בפקרים, ולא פרש אם יחרוש אדם בפקרים, וכמו (ישעי מו י) מגיד מראשית אחרית, ולא פרש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עצמה, שהרי הפנים קדמו, שהרי פתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה המקרא בריאת המים מתי היתה, הא למדת שקדמו המים לארץ. ועוד שהשמים מאש ומים נבראו, על כרחף לא למד המקרא סדר המוקדמים והמאוחרים כלום: **ברא אלהים.** ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, היינו דכתיב (לכל ז ד) ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים: **ז תהו ובהו.** תהו לשון תמה ושמון שאדם תוהא ומשתומם על בהו שבה: **תהו.** איטורדישוין זלטי"ז [מבוכה]: **בהו.** לשון רקות וצדו: **על פני תהום.**

אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל [את] התורה אלא (שמות יב ז) מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו [בה] ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום פח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תכליס ק"א ו), שאם יאמרו אמות העולם לישראל לסטים אתם, שכבש תם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו: **בראשית ברא.** אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו זכרונם לברכה בשביל התורה שנקראת (משלי ח כג) ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ז ג) ראשית תבואתו. ואם באת לפרשו כפשוטו כפירשהו בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כן, היה לו לכתוב בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתבה של אחריו, כמו (שם כו א) בראשית ממלכות והוקים, (זכרטי י) ראשית ממלכתו, (דברים יח ז) ראשית דגנה, אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו', כמו בראשית

תפסיר דס"ג

ג) שא אללה אן יכון נור. פכאן נור: ד) פלמא עלם אללה. אן אלנור גייד. פצל בין אלנור ואלצל'אם: ה) וסמי' אללה אוקאת אלנור נהאר. ואוקאת אלצל'אם לילא. ולמא מיצ'א מן אלליל ואלנהאר יום ואחד: ו) שא אללה. אן יכון גלד פי וסט אלמא. ויכון פאצל. בין אלמאיי:

עַל-פְּנֵי הַמַּיִם: וְאָרְעָא. הָתָּה צְדִיָּא וְרִיקְנִיָּא. וְחֲשׂוּכָא עַל אִפִּי תְהוּמָא. וְרוּחָא מִן קֳדָם יי. מְנַשְׁבָּא עַל אִפִּי מִיָּא: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי-אֹר
וַיְהִי-אֹר: וְאָמַר יי יְהִי נְהוּרָא. וְהוּה נְהוּרָא: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-

הָאֹר כִּי-טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַחֲזָא יי. ית נְהוּרָא אֲרִי טָב. וְאִפְרִישׁ יי. בֵּין נְהוּרָא וּבֵין חֲשׂוּכָא: ה וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לָאֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם אֶחָד: וַיִּקְרָא יי לְנְהוּרָא יְמָמָא. וּלְחֲשׂוּכָא קָרָא לַיְלָא. וְהוּה רִמֵּשׁ וְהוּה צֶפֶר יוֹם חָד: פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

— כט"י —

לכתוב יום ראשון, כמו שכתב בשאר הימים שני, שלישי, רביעי. למה כתב אחד, לפי שהיה הקדוש ברוך הוא יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני, כך מפורש בבראשית רבה (ג ט): וַיְהִי רְקִיעַ. יחזק הרקיע. שאף על פי שנבראו שמים ביום ראשון, עדיין לחים היו, וקראו בשני מגערת הקדוש ברוך הוא באמרו יהי רקיע, וזהו שכתוב (ויז כו יב) עמודי שמים ירוכפו כל יום ראשון. ובשני יתמהו מגערתו, כאדם שמשותמם ועומד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים, שיש הפרש

על פני המים שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כסא הכבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא ובמאמרו, כיונה המרחפת על הקן אקוביטי"ר זלע"ז [לכסות]: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל. אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבא. ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשף שיהיו משתמשין בערבובי'א, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה: כ יום אחד. לפי סדר [לשון] הפרשה היה לו

זלק הדקדוק: ויקרא אלהים | לאור. פסיק בין אלהים לאור בכל התיגאן:

תפסיד רס"ג

ומלאם אלמא בחארא. למא
 עלם אללה אן דיאלד גליד: יא
 שא אללה. אן תפלא אלארץ
 פלאא. ועשבא דיו חב. ושגרא
 דיו תמר. מכרג תמר
 לאצנאפה. מא גרסה מנה עלי
 אלארץ. פכאן כדאד:
 יב) פאכרגת אלארץ פלאא.
 עשבא דיו חב לאצנאפה.

הַיָּמִים קָרָא יָמִים וַיֵּרָא
אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: וקרא יי
 לִיבְשֹׁתָא אַרְעָא. ולבית בנישת מִיָּא קָרָא
 יַמְמִי: וְחֹזָא יי אַרִי טָב: יא **וַיֹּאמֶר**
אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא
עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ
פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינֹו אֲשֶׁר זָרְעוּ-בּוֹ עַל-הָאָרֶץ

וַיְהִי-כֵן: ואמר יי. תדאית ארעא דתאה. עספא דבר זרעיה
 מזדרע. אילן פירין. עביד פירין לזניה. דבר זרעיה ביה על ארעא.
וַהֲיָה כֵן: יב **וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע**
לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בּוֹ לְמִינֵהוּ
וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: ואפיקת ארעא. דתאה. עספא דבר
 זרעיה מזדרע לזניה. ואילן עביד פירין. דבר זרעיה ביה לזניה. וחזא

רס"ד

מִזְרִיעַ זֶרַע. שיגדל בו זרעו לזרוע ממנו
 במקום אחר: **עֵץ פְּרִי.** שיהא טעם העץ
 בטעם הפרי, והיא לא עשיתה כן, אלא
 (פסוק יב) ותוצא הארץ עץ עשה פרי, ולא
 העץ פרי, לפיכך בשנתקלל אדם על עונו
 נפקדה גם היא על עוניה ונתקללה:
אֲשֶׁר זָרְעוּ בּוֹ. הן גרעני כל פרי שמהן
 האילן צומח בשנוטעין אותן: יב **וַתּוֹצֵא**
הָאָרֶץ וְגו'. אף על פי שלא נאמר למינהו
 בדשאין בציוויהו, שמעו שנוצטוו האילנות
 על כך, ונשאו קל וחמר בעצמן, כמפורש

בעכו לטעם דג העולה [מן הים] באספמיא:
 יא **תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב.** לא דשא
 לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה
 לשון המקרא לומר תעשיב הארץ, שמייני
 דשאים מחלקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב
 פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני,
 שלשון דשא הוא לבישת הארץ כשהיא
 מתמלאת בדשאים: **תִּדְשָׂא הָאָרֶץ.** תתמלא
 ותתכסה לבוש עשבים. בלשון לעו נקרא
 דשא אינדייזין [מכלול העשבים] בלן
 בערבוביא, וכל שורש לעצמו נקרא עשב:

זולק הדקדוק: יא **תִּדְשָׂא.** התי"ו בגעיא והדל"ת בשוא נח (מהר"י בשירי ז"ל): יב **וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ**
דְּשָׂא. תיבת ותוצא באזלא, הארץ באתי, דשא תלשא ימנית, ברוב התיגאן:

תפסיר רס"ג

יִי אֲרִי טָב: יִי וְיִהְיֶה עֶרֶב וְיִהְיֶה
בְּקָר יוֹם שְׁלִישִׁי: וְהָיָה רִמְשׁ
וְהָיָה צֶפַר יוֹם תְּלִיתִי: פ וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יְהִי מְאוֹרֹת בְּרָקִיעַ
הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם
וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתוֹת

ושגרא מכ'רג ת'מר. מא ג'רסה
מנה לאצנאפה. למא עלם אללה
אן דיאלד ג'ייד: יג) ולמא מצ'י מן
אלליל ואלנהאר יום תאלת:
(יד) שא אללה. אן תכון אנואר פי
גלד אלסמא. תפרו. בין אלנהאר
ואלליל. פיכונאן. איאתא
ואוקאתא. ואימא וסנינא:
טו) ותכון אלנאר פי גלד
אלסמא. לתצ'י עלי אלארץ.

וּלְמוֹעֲדִים וְלַיְמִים וְשָׁנִים: וַאֲמַר יי. יִהְיוּ נְהוֹרֵין בְּרָקִיעָא
דְּשָׁמַיָא. לְאַפְרָשָׁא. בֵּין יַמָּא וּבֵין לַיְלִיא. וְיִהְיוּ לְאֹתֵין וּלְזַמְנֵין. וּלְמַמְנֵי
בְּהוֹן יוֹמִין וְשָׁנִין: טו וְהָיוּ לְמְאוֹרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם
לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ וְיִהְיֶה-כֵן: וְיִהְיוּ לְנְהוֹרֵין בְּרָקִיעָא
דְּשָׁמַיָא. לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא. וְהָיָה כֵן: טז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים
אֶת-שְׁנֵי הַמְּאוֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת-הַמְּאוֹר הַגָּדֹל

רס"ד

שנאמר (ימיס י 3) מאותות השמים אל
תחתה בעשותכם רצון הקדוש ברוך הוא אין
אתם צריכין לדאג מן הפרענות: ולמועדים.
על שם העתידה שעתידים ישראל
להצטוות על המועדות, והם נמנים למולד
הלבנה: ולַיְמִים. שמוש החמה חצי יום
ושמוש הלבנה חציו, הרי יום שלם: ושָׁנִים.
לסוף שלש מאות ששים וחמשה ימים
יגמרו מהלכם בשנים עשר מזלות
המשרתים אותם והיא שנה. (וחזורים
ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל כמהלכן
הראשון): טו והיו למאורות. עוד זאת
ישמשו שיאירו לעולם: טז המאורת הגדלים
וגוי. שוים נבראו ונתמעטה הלבנה על
שקטרה ואמרה אי אפשר לשני מלכים

באגדה בשחישת חלין (חולין 5): יד יהי מאורת
וגוי. מיום ראשון נבראו וברביעי צוה
עליהם להתלות ברקיע, וכן כל תולדות
שמים וארץ נבראו מיום ראשון, וכל אחד
ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שפתיב
(פסוק 6) את השמים, לרבות תולדותיהם,
ואת הארץ, לרבות תולדותיה: יהי מאורת.
חסר וי'ו בתיב. על שהוא יום מארה ליפול
אסכרה בתינוקות, הוא ששנינו ברביעי היו
מתענים על אסכרה שלא תפל בתינוקות:
להבדיל בין היום ובין הלילה.
משנגנו האור הראשון, אבל בשבעת ימי
בראשית שמשו האור והחשך הראשונים
יחד בין ביום ובין בלילה: והיו לאתת.
כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם.

תפסיר רס"ג

טאיר דין גנאח לאצנאפה. למא עלם אללה אן דיאלך גייד: (כב) ובארך אללה פיהם. וקאל חאכמא. את'מרו ואכת'רו. ועמו אלמא אלדי פי אלבהאר. ואלטאיר זכת'ר פי אלארץ: (כג) ולמא מצי' מן אלליל ואלנהאר יום כ'אמס: (כד) שא אללה אן תכ'רג אלארץ. נפוס ח'יה לאצנאפהא. בהאימא ודביבא. ווחש אלארץ לאצנאפהא. פכאן כד'אד:

הַגְדִּילִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ
 הַחַיָּה | הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר
 שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת
 כָּל עֹוף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא
 אֱלֹהִים בֵּי־טוֹב: וּבְרָא יי. יֵת
 תְּנִינִיָּא רַבְרַבִּיָּא. וְיֵת כָּל נֶפֶשׂא חֵיתָא
 דְרַחֲשָׂא. דְאֶרְחִישׁוּ מִיָּא לְזִנְיָהוּן. וְיֵת כָּל
 עוֹפָא דְפֶרַח לְזִנְיָהוּ. וְחִזָּא יי אַרְי טַב:
 כב וַיְבָרֶךְ אֶתְּכֶם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ
 וּמְלֵאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרְבַּ בְּאֶרֶץ:
 וּבְרִיךְ יֵתְהוֹן. יי לְמִימְרָא. פּוּשׁוּ וּסְגוּ. וּמְלוּ יֵת מִיָּא בַּיַּמְמִיָּא. וְעוֹפָא יִסְגִּי
 בְּאֶרְעָא: כג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חָמִישִׁי: וַהֲוָה
 רְמֵשׂ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם חָמִישִׁי: כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא
 הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וּרְמֵשׂ
 וְחַיֵּיתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן: וַאֲמַר יי. תִּפְּיֵק אֶרְעָא.
 נֶפֶשׂא חֵיתָא לְזִנְיָהּ. בְּעִיר וּרְחִישׁ. וְחֵית אֶרְעָא לְזִנְיָהּ. וַהֲוָה כֵּן:

רס"ד

פירוות: ורבו. אם לא אמר אלא פרו היתה אחד מוליד אחד ולא יותר, וכא ורבו שאחד מוליד הרבה: כד תוציא הארץ. הוא שפרשתי (פסוק יז) שהכל נברא מיום ראשון ולא הצרכו אלא להוציאם: נפש חיה. שיש בה חיות: ורמש. הם שרצים שהם נמוכים ורומשים על הארץ, נראים כאלו נגדרים, שאין הלוכך נבר. כל לשון רמש ושרץ בלשוננו קומוצ'י'ט זלע"ז [רוחשים]

אגדה הוא לזיתן וכן זוגו שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא שאם יפרו וירבו לא יתקום העולם בפניהם: נפש החיה. שיש בה חיות: כב ויברך אתם. לפי שמחסרים אותן וצדין מהם ואוכלין אותם הצרכו לברכה. ואף החיות הוצרכו לברכה, אלא מפני הנחש שעתידי לקללה, לכן לא ברכו, שלא יקא הוא בכלל: פרו. לשון פרי, כלומר עשו

תפסיר רס"ג

כה) וַצַּנֵּעַ אֱלֹהִים וְחַשׁ אֶל־אֲרֶץ־
לְאַצְנָאפָה וְאַלְבֵּה־אִים לְאַצְנָאפָה.
וְסֹאִיר דְּבִיב אֶל־אֲרֶץ לְאַצְנָאפָה.
לְמֵא עֲלָם אֱלֹהִים אֵן דִּיאַלְךְ גִּיִּיד:
כו) קֹאֵל אֱלֹהִים. נֶצְנַע [י"ג: אֶצְנַע,
י"ג: נְכִילָק] אֲנִסְאֵנָא. בְּצוּרְתֵנָא
כְּשִׁבְהֵנָא מְסֻלְטָא. יִסְתְּלוּן עֲלֵי
סְמִךְ אֶלְבָּחֵר וְסֹאִיר אֶלְסְמָא.
וְאַלְבֵּה־אִים וְגִמִּיעַ אֶל־אֲרֶץ. וְסֹאִיר
אֶלְדְּבִיב אֶלְדָּאֵב עֲלֵי אֶל־אֲרֶץ:
כז) כְּכִילָק אֱלֹהִים אָדָם בְּצוּרְתֵהּ
מְסֻלְטָא כִילָקָה. דִּכְפֵר וְאַנְתִּי

כֹּה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חֵית
הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־
הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֶת־כָּל־
רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ
וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַעֲבַד
יְיָ יַת חֵית אֶרֶץ לְזִנְהָ. וַיַּת בְּעִירָא
לְזִנְהָ. וַיַּת. כָּל רַחֲשָׂא דְאַרְעָא לְזִנְהָיָ.

וְחִזָּא יְיָ אֲרִי טָב: כִּי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם
בְּצַלְמֵנוּ בְּדְמוּתֵנוּ וַיְרִדוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל הַרֶמֶשׂ
הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ: וַאֲמַר יְיָ. נַעֲבִיד אָנָּשָׁא. בְּצַלְמֵנָא
בְּדְמוּתֵנָא. וַיִּשְׁלֹטוּן בְּנוֹנֵי יַמָּא וּבְעוֹפֵא דְשָׁמַיָא. וּבְבְעִירָא וּבְכָל
אַרְעָא. וּבְכָל רַחֲשָׂא דְרַחֲשֵׁי עַל אֶרֶץ: כִּי וַיִּבְרָא אֱלֹהִים |

— כ"ט —

אין בתחנותנים כדמותי, הרי יש קנאה
במעשה בראשית: נַעֲשֶׂה אָדָם. אף על פי
שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למינים
לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ
ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות
מן הקטן. ואם כתב אַעֲשֶׂה אָדָם לא למדנו
שיהא מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו,
ותשובת המינים כתב בצדו וַיִּבְרָא אֱלֹהִים
אֶת הָאָדָם, ולא כתב וַיִּבְרָא: בְּצַלְמֵנוּ.
בדפוס שלנו: כְּדְמוּתֵנוּ. להבין ולהשפיל:
וַיְרִדוּ בְּדִגְתַּת הַיָּם. יש בלשון הזה לשון רדוי
ולשון ריידה, זכה רודה בחיות ובבהמות, לא
זכה נַעֲשֶׂה ירוד לפניהם והנהיה מושלת בו:

כֹּה וַיַּעַשׂ. תקנם בצביונם ובקומתן: כִּי נַעֲשֶׂה
אָדָם. ענותנותו של־הקדוש ברוף הוא
למדנו מכאן, לפי שהאדם בדמות המלאכים
ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם, וכשהוא דן
את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן
מצינו באחאב שאמר לו מיכה (מלכיס א' כז יט)
ראיתי את ה' ישב על כסאו וכל צבא
השמים עמד עליו מימינו ומשמאלו, וכי יש
ימין ושמאל לפניו, אלא אלו מימינים לזכות
ואלו משמאילין לחובה. וכן (ויאל ד יז)
בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין
שאלתא, אף פאן בפמליא שלו נמלך ונטל
רשות, אמר להם יש בעליונים כדמותי, אם

תפסיר רס"ג

כִּלְקַחְמָא: (כח) וּבְאֶרֶץ אֱלֹהִים
פִּיחָמָא. וְקָאֵל לְהִמָּא. אֶתְמִירו
וְאֶכְתִּירו. וְעִמּוּ אֶלְאֶרֶץ
וְאֶמְלִכּוּהָ. וְאֶסְתּוּלוּ. עֲלָא סְמִךְ
אֶלְבָּחַר וְטִאִיר אֶלְסִמָּא. וְסִאִיר
אֶלְחִינָאן אֶלְדָּאב עֲלֵי אֶלְאֶרֶץ:
(כט) וְקָאֵל אֱלֹהִים. הוּדִיא קֹד
אֶעֱטִיתְכֶם. כָּל עֵשֶׂב דְּרֵי חַב. אֶלְדִּי
עֲלֵי וְגַדָּה גְמִיעַ אֶלְאֶרֶץ.
וְכָל שְׂגַר פִּיה תִּמְרֵי דְרֵי חַב. יִכּוֹן

אֶת הָאָדָם בְּעֲלָמוֹ בְּעֲלָם
אֱלֹהִים בְּרָא אֹתוֹ זָכָר
וְנִקְבָּה בְּרָא אֹתָם: וּבְרָא יְיָ יֵת
אָדָם בְּעֲלָמִיָּה. בְּעֲלָם אֱלֹהִים בְּרָא יְיָ יֵת.
דְּבַר וְנִקְבָּא בְּרָא יֵתְהוֹן: כֹּחַ וְיִבְרָךְ
אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם
אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּ
וּרְדוּ בְּדֹגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיַּה
הָרֶמֶשׂת עַל־הָאָרֶץ: וּבְרִיךְ יֵתְהוֹן יְיָ. וַיֹּאמֶר לְהוֹן יְיָ. פּוֹשִׁי
וּסְגוּ. וּמְלוּ יֵת אֶרְעָא וּתְקוּפוּ עֲלֶיהָ. וּשְׁלוּטוּ. בְּנוּנֵי יִמָּא וּבְעוּפָא
דְּשַׁמְיָא. וּבְכָל חַיַּתָּא דְרַחֲשָׂא עַל אֶרְעָא: כֹּחַ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב | זֶרַע זֶרַע

רס"ד

כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּעֲלָמוֹ.
בְּדְפוּס הַעֲשׂוּי לוֹ, שֶׁהַכֹּל נִבְרָא בְּמִאֲמַר וְהוּא
נִבְרָא בְּיָדִים, שְׁנֵאֲמַר (תְּכֵלֵס קֹלֵט ס) וְתִשָּׁת
עָלֵי כְפֻכָה, נַעֲשֶׂה בְּחוּתָם כְּמִטְבַּע הַעֲשׂוּיָה
עַל יְדֵי רוּשָׁם שְׁקוּרִין קוּי"ן זַלְע"ז [מִטְבַּע] וְכֵן
הוּא אוֹמֵר (לְיוֹז לֹחֵי) תִתְהַפֵּף כְּחִמְרֵי חוּתָם:
בְּעֲלָם אֱלֹהִים בְּרָא אֹתוֹ. פֶּרֶשׁ לָךְ שְׁאוֹתוֹ
צֵלָם הַמְתַּקֵּן לוֹ צֵלָם דְּיוֹקֵן יוֹצְרוֹ הוּא: זָכָר
וְנִקְבָּה בְּרָא אֹתָם. וְלִהְלֵן הוּא אוֹמֵר
(זַרְעִיתִי זֶכֶר) וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וְגו', מִדְּרָשׁ
אֲגַדָּה שְׁבָרָאוֹ שְׁנֵי פְרָצוּפִין בְּבְרִיאָה רֵאשׁוּנָה

זוֹלָק הַדְּקֻדִיק: כז בְּעֲלָם אֱלֹהִים. תְּרַגְמוּ בְּעֲלָם אֱלֹהִים לֹא כַּמ"ש בַּכ"ד גְּדוּל, בְּצִלְמָא
דִּי"י. וְגַם בְּכָל הַדְּפוּסִים תְּרַגְמוּ בְּעֲלָם אֱלֹהִים וְעִיקַר לְסוּד נַכְמָס: כח וּבְכָל־חַיַּה. הַטְּפָחָא
בְּתִיבַת הַרְמִשְׁת בְּכָל הַתִּיגָאן:

תפסיר רס"ג

לכם מאכלא: ל) ולגמיע וחש
אלארץ. וטאיר אלסמא. וטאיר
מא ידב עלי אלארץ. אלדי פיה
נפס חיה. לאן גמיע עשב
אלכציר מאכלאן. פכאן פדיאד:
לא) למא עלם אללה אן גמיע מא
צנעה גייד גדא. ולמא מצ"י מן
אלליל ואלנהאר יום סאדס:
ב א) כמלת. אלסמאואת
וואלארץ. וגמיע גיושקן:
ב) ואכמל אללה פי אליום
אלסאבע. כלקה אלדי צנע.

אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ
וְאֶת-כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר-בּוֹ
פְּרֵי-עֵץ זָרַע זָרַע לָכֶם
יְהִי לְאֹכְלָהּ: וְאָמַר יי. הָא
יְהִי לְכוֹן. ית פל עסבא דבר זרעיה
מזדרע. דעל אפי כל ארעא. וית פל
אילנא. דביה פירי אילנא דבר זרעיה
מזדרע. לכוֹן יהי למיכל: וְלִכְל-

חֵית הָאָרֶץ וְלִכְל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכְל | רוֹמֵשׁ
עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת-כָּל-יֶרֶק
עֹשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי-כֵן: וְלִכְל אַרְעָא. וְלִכְל עוֹפֵא
דְּשַׁמַּיָא. וְלִכְל דְּרַחִישׁ עַל אַרְעָא. דְּבִיּה נֶפֶשׂא חַיָּתָא. ית פל ירוק
עסבא למיכל. וְהוּהוּ כֵן: לֹא וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר
עָשָׂה וְהִנֵּה-טוֹב מְאֹד וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר
יוֹם הַשְּׁשִׁי: וַחֲזָא יי ית פל דעבד. וְהָא תִּקְיִן לַחֲדָא. וְהוּהוּ רִמֵּשׁ
וְהוּהוּ צִפּוֹר יום שְׁתִּיתִי: פ ב וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
וְכָל-עֲבָאִם: וַאֲשַׁתְּכֻלּוּ. שְׁמַיָא וְאַרְעָא וְכָל חַיִּלְיָהוֹן:
ב וַיִּכְלֹ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר

רס"ד

התייר להם בשר, שנאמר (לכנ ט ג) כל רמש אשר הוא חי וגוי כירק עשב שהתרתיו לאדם הראשון, נתתי לכם את כל: לא יום הששי. הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית, הששי, הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה:

שמך המור (ט) אשר-בו. המנהג להפסיק קצת אחרי התיבה בו.

תפסיר רס"ג

ועטל פיה אן זכלק שייא. מן מתל כלקה אלדי צנעה: ג) ובארך אללה פי אליום אלסאבע. וקדסה. אדי עטל פיה אן זכלק שייא. מן מתל כלקה אלדי צנעה: ד) הדיא שרח נואשי אלסמא. ואלארץ אדי כלקו. פי וקת צנע אללה אלארץ ואלסמא: ה) וגמיע שגר אלצחרא. קבל אן

**עֲשֵׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:
וַיִּשְׁעִי יי בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה. עֲבִידְתִּיה
דְּעֵבֵד. וְנַח בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה. מִכָּל
עֲבִידְתִּיה דְּעֵבֵד: ג וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים
אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ
אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכֹל-מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר-בְּרָא
אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: וּבְרִיךְ יי ית יוֹמָא שְׁבִיעָאָה. וְקַדִּישׁ יִתִּיה.**

**אֲרִי בִּיה נַח מִכָּל עֲבִידְתִּיהָ. דְּבָרָא יי לְמַעֲבַד: פ
אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאם
בַּיּוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיִם: אֵלֶּין
תּוֹלְדַת שְׁמַיָא. וְאַרְעָא כַּד אֲתַבְּרִיאוּ. בַּיּוֹמָא. דְּעֵבֵד. יי אֱלֹהִים אַרְעָא
וּשְׁמַיָא: ד וְכֹל | שִׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרֵם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ**

כַּד וְכֹל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר בְּשֵׁר וְדָם שְׁאִינוּ יוֹדַע עֲתִיו וְרַגְעִיו צָרִיף לְהוֹסִיף מַחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. הַקֹּדֶשׁ בְּרוּף הוּא שְׁיֹדַע עֲתִיו וְרַגְעִיו נִכְנָס בּוֹ כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה וְנִרְאָה כְּאִלוֹ כְּלָה בּוֹ בַּיּוֹם. דְּבָר אַחַר מָה הִיָּה הָעוֹלָם חֹסֵר, מְנוּחָה, בְּאֵת שַׁבָּת בְּאֵת מְנוּחָה, כְּלֵתָה וְנִגְמְרָה הַמְּלָאכָה: ג וַיְבָרֶךְ וַיְקַדְּשׁ. בְּרַכּוֹ בְּמִן שְׁכָל יְמוֹת הַשַּׁבָּת הִיָּה יוֹרֵד לָהֶם עֹמֵר לְגִלְגָּלַת וּבִשְׁשִׁי לָהֶם מִשְׁנֶה, וְקִדְּשׁוּ בְּמִן שְׁלֵא יֵרֵד בּוֹ מִן כָּלֵל וְהִמְקִירָא כְּתוּב עַל שֵׁם הָעֵתִיד: אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת. הַמְּלָאכָה שְׁהִיתָה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בַּשַּׁבָּת כְּפֹל וְעֲשָׂאָה בְּשִׁשִּׁי כְּמוֹ

שְׁמִפּוֹרֶשׁ בְּבְרָאשִׁית רַבָּה (יב ט): ד אֵלֶּה הָאֲמוּרָיִם לְמַעְלָה: תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאם בַּיּוֹם עֲשׂוֹת ה'. לְמַדְרָךְ שְׁכָלֵם נִבְרְאוּ בַּיּוֹם רְאוּשׁוֹן. דְּבָר אַחַר בְּהִבְרָאם, בְּה' בְּרָאם שְׁנַאֲמַר (ישעיכ כו ז) בִּיָּה ה' צוּר עוֹלָמִים בְּשִׁתִּי אוֹתִיּוֹת הִלְלוּ שְׁלֵ-שָׁם יֵצֵר שְׁנֵי עוֹלָמִים, וְלְמַדְרָךְ כָּאֵן שְׁהָעוֹלָם הָיָה נִבְרָא בְּה"א (רְמוֹ כְּמוֹ שְׁה"א פְּתוּחָה לְמִטָּה, כְּךָ הָעוֹלָם פְּתוּחַ לְשָׁבִים בְּתִשׁוּבָה. וְעוֹלָם הַבָּא נִבְרָא בִּיּוֹד לֹאמַר שְׁצַדִּיקִים שְׁבִאוּתוֹ זְמַן מוֹעֲטִים כְּמוֹ י' שְׁהִיא קְטָנָה בְּאוֹתִיּוֹת). רְמוֹ שְׁיֵרְדוּ הָרְשָׁעִים לְמִטָּה לְרְאוּת שַׁחַת כְּה"א זֹאת שְׁסִתוּמָה מִכָּל צְדָדִים וּפְתוּחָה

תפסיר רס"ג

יפון פי אלארץ. וגמיע עשבהא קבל אן ינבת. אד' לם ימטר אללה עליהא. ולא אנסאן פאן יפלהא: (ו) ולא בכיאר פאן יצעד מנהא. פיסקי גמיע וגהא: (ז) פכ'לק אללה אדם. תראבא מן אלארץ. ונפד' פי אנפה נסמה אלחיה. פצאר אדם נפסא

וְכָל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם
יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה
אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם
אֵין לְעֶבֶד אֶת-הָאֲדָמָה:
וְכָל אֵילָנֵי חֻקְלָא. עַד לָא הוּוּ בְּאַרְעָא.
וְכָל עֵסֶפָא דְחֻקְלָא עַד לָא צִמַח. אַרְי

לֹא אַחִית. יי אלהים מטרא על ארעא. ואנש לית. למפלח ית
אדמתא: ו ואד יעלה מן-הארץ והשקה את-כל-

פני האדמה: ועננא הוה סליק מן ארעא. ומשקי ית כל אפי
אדמתא: ו ויצר יהוה אלהים את-האדם עפר

— רס"י —

של-אדם. העלה את התהום והשקה העננים לשרות העפר ונברא אדם. כגבל זה שנותן מים ואחר כך לש את העיסה, אף פאן והשקה ואחר כך ויצר: ו ויצר. שתי יצירות, יצירה לעולם הוה ויצירה לתחית המתים, אבל בבהמה שאינה עומדת לדין לא נכתב ביצירה שני יודיין: עפר מן האדמה. צבר עפרו מפל האדמה מארבע רוחות, שפל מקום שימות שם תהא קולטתו לקבורה. דבר אחר נטל עפרו ממקום שנאמר בו (שמו"ב כ"א) מזבח אדמה תעשה לי, אמר הלואי תהיה לו כפירה ויוכל לעמוד: ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים, לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ. בשני ברא רקיע לעליונים. בשלישי תראה היבשה לתחתונים. ברביעי ברא מאורות לעליונים. בחמישי ישרצו המים

למטה לרדת דרך שם: כ טרם יהיה בארץ. כל טרם שבמקרא לשון עד לא הוא, ואינו לשון קודם, ואינו נפעל לומר הטרים באשר יאמר הקדים, וזה מוכיח, ועוד אחר (שמו"ב ט) כי טרם תיראון, עדין לא תיראון, ואף זה תפרש עדיין לא היה בארץ כשנגמרה בריאת העולם בששי קודם שנברא אדם: וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח. עדיין לא צמח, ובשלישי שפתוב ותוצא הארץ, על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי: כִּי לֹא הִמְטִיר. ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מפיר בטובתם של-גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צרף לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים: ה' אלהים. ה' הוא שמו, אלהים שהוא שופט ושליט על כל, וכן פרוש זה בכל מקום לפי פשוטו, ה' שהוא אלהים: ו ואד יעלה. לענן בריאתו

זולק הדקדוק: ו ויצר. מלעיל (מהר"ב):

תפסיר רס"ג

נאטקה: ח) וג'רס אללה. גנאנא פי עדן שרקניא. וצ'יר ת'ם. אדם אלדי כ'לקה: ט) ואנפת אללה פי אלארץ. כל שגרה. חסן מנצ'רהא וטייב מאפלהא. ושגרה' אלח'יאה פי וסט אלגנאן. ושגרה' מערפה

מִן־הָאָדָמָה וַיִּפַּח בְּאָפִיו

נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם

לְנֶפֶשׁ חַיָּה: וּבְרָא יי אֱלֹהִים ית אָדָם.

עֲפָרָא מִן אַרְעָא. וּנְפַח בְּאִפּוֹהִי נִשְׁמַתָּא

דְּחַיִּי: וַהֲוֹת בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא:

וַיִּטֵּעַ יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן־בְּעֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשְׂם שֵׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצַר: וּנְצַב. יי אֱלֹהִים. גִּנְתָּא בְּעֵדֶן

מִלְקַדְמִין. וְאֲשֶׁרֵי תַמְנֵן ית אָדָם דְּבִרָא: ט) וַיַּצְמַח יְהוָה

אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה כָּל־עֵץ נֶחְמַד לְמִרְאָה

וְטוֹב לְמֵאֵכֶל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע: וַאֲצַמַח. יי אֱלֹהִים מִן אַרְעָא. כָּל אֵילָן.

מִדּוֹת שְׁהַתּוֹרָה נִדְרָשָׁת, וְזוֹ אַחַת מֵהֵן כָּל־לְוִיָּוִים וּבִתְחִלָּתוֹנִים, וְאִם לֹא יֵשׁ קִנְיָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, שִׁיחֵיו אֱלוֹ רַבִּים עַל אֱלוֹ בְּבְרִיאת יוֹם אֶחָד: לְנֶפֶשׁ חַיָּה. אִף בְּהֵמָה וְחַיָּה נִקְרְאוּ נֶפֶשׁ חַיָּה, אִף זֶה שֶׁל־אָדָם חַיָּה שְׁבֻכְלָן, שְׁנִתּוֹסֵף בּוֹ דַּעַה וְדַבּוּר: ח) מִקְדָּם. בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל־עֵדֶן נִטַּע אֶת הַגֶּן. וְאִם תִּאמַר הָרִי כְּבֵר כְּתָב (לְטִיל 6 כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וְגוֹי. רְאִיתִי בְּבְרִיאתָא שֶׁל־ר' אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל־ר' יוֹסִי הַגָּלִילִי מְשֻׁלוּשִׁים וְשִׁתִּים

• כט"י •

מדות שהתורה נדרשת, וזו אחת מהן כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של־ראשון. ויברא את האדם והו כלל, סתם בריאתו מהיכן וסתם מעשיו, חזר ופירש וייצר ה' אלהים וגי, ויצמח לו גן עדן, ויניחיהו בגן עדן, ויפל עליו תרדמה, השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של־ראשון. וכן אצל הבהמה חזר וכתב וייצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה (3 יט). כדי לפרש ויבא אל האדם לקרות שם, וללמד על

לתחנתונים, הוּזַקק הַשְּׁשִׁי לְבְּרֵאיוֹת בּוֹ בְּעִלְיוֹנִים וּבִתְחִלָּתוֹנִים, וְאִם לֹא יֵשׁ קִנְיָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, שִׁיחֵיו אֱלוֹ רַבִּים עַל אֱלוֹ בְּבְרִיאת יוֹם אֶחָד: לְנֶפֶשׁ חַיָּה. אִף בְּהֵמָה וְחַיָּה נִקְרְאוּ נֶפֶשׁ חַיָּה, אִף זֶה שֶׁל־אָדָם חַיָּה שְׁבֻכְלָן, שְׁנִתּוֹסֵף בּוֹ דַּעַה וְדַבּוּר: ח) מִקְדָּם. בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל־עֵדֶן נִטַּע אֶת הַגֶּן. וְאִם תִּאמַר הָרִי כְּבֵר כְּתָב (לְטִיל 6 כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וְגוֹי. רְאִיתִי בְּבְרִיאתָא שֶׁל־ר' אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל־ר' יוֹסִי הַגָּלִילִי מְשֻׁלוּשִׁים וְשִׁתִּים

זֶלֶק הַדְּקָדוּק: לְנֶפֶשׁ חַיָּה. תַּרְגָּם אוֹנְקְלוֹס לְרוּחַ מְמַלְלָא. כִּי עִיקַר עֲבוֹדַת הָאָדָם לְשֵׁם יִתְבַרַךְ, בְּדִיבּוּר עֲסַק הַתּוֹרָה כַּמ"ש וּדְבַרְת בּ.ס. וְכַח הַדִּיבּוּר בְּאָדָם מִצַּד הַנִּשְׁמָה. עוֹד נִרְאֶה לִי כִּי יָדוּעַ כִּי כַח בֵּיד הַחַכְמִים לְבְּרֵאיוֹת אָדָם בְּסִפְר יִצִּירָה, וְכַמ"ש רַבָּא בְּרָא גּוֹבְרָא (סְנֵהדְרִין ס"ה ע"ב). אִמְנָם לְעוֹלָם אֵין בּוֹ כַח הַדִּיבּוּר וְכַמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ מֵהַר"א מְזַרְחֵי בְּפִסּוּק בְּכָל עֶצֶב יֵהִיָּה מוֹתֵר וְדַבֵּר שִׁפְתִּים אֶךְ לְמַחְסוֹר. יַעו"ש. לִזְהַ תַּרְגָּם לְרוּחַ מְמַלְלָא. וְלֹאֲפּוֹקִי בְּרִיאת הָאָדָם (ע"י סִפְר הַיִּצִּירָה) שֶׁאֵין בּוֹ כַח הַדִּיבּוּר וְדו"ק:

תפסיר רס"ג

אלכיר ואלשר: (י) וכאן נהר זכירג מן עדן. לִיסקו אלגנאן. ומן תים יתפרק. פיציר ארבעה רוס: (יא) אסם אחדהמא אלגיל. והו אלמחיש בגמיע בלד זוילה. אלדי תים אלד'הב: (יב) וד'הב דאלד אלבלד גייד. תים אללו וחקארה אלבלור: (יג) ואסם אלנהר אלתיאני גיחון. הו אלמחיש בגמיע בלד אלחבשה: (יד) ואסם אלנהר אלתיאלתי

דמרגג למחזי וטב למיכל. ואילן חייא במציעות גנתא. ואילן. דאכלי פירוהי חכמין בין טב לביש: **וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֵּן וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְהִיָּה לְאַרְבַּעַת רְאשִׁים:** וְנִהְרָא הָוּה נִפִיק מֵעֵדֶן. לְאַשְׁקֶאָה יַת גְּנָתָא. וּמִתַּמָּן

מתפרש. והוי לארבעא רישי נהרין: **שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזֹּהֵב:** שום חד פישון. הוא דמקיף. ית כל ארע חוילה. דתמן דהבא: **וְזֶה־הוּא הָאֶרֶץ הַטּוֹב שֵׁם הַבְּדִלָח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם:** ודהבא. דארעא ההיא טב. תמן בדולחא ואבני בורלא: **וְשֵׁם־הַנְּהָר הַשֵּׁנִי גִיחֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ:** ושום נהרא תננינא גיחון. הוא דמקיף. ית כל ארע כוש: **וְשֵׁם הַנְּהָר הַשְּׁלִישִׁי חֲדָקָל הוּא הַהֲלֵךְ קִדְמַת אֲשׁוּר וְהַנְּהָר הַרְבִּיעִי הוּא פָּרָת:**

כס"י

שהיה הולך והומה והמנינו גדולה מאד כמו (שמות כה כח) כי יגדל שמנגח והולך והומה: יד חדקל. שממיו חדין וקליון: פרת. שממיו פרין ורבין ומברין את האדם. כוש ואשור. עדין לא היג וכתב המקרא על שם העתיד: קדמת אשור. למזרחא של-אשור: הוא פרת. החשוב על כלם. הנזכר על שם

העופות שנגראו מן הרקק: ט ויצמת. לענן הגן הכתוב מדבר: בתוך הגן. באמצע: יא פישון. הוא גילוס נהר מצרים ועל שם שממיו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון, כמו ופשו פרשיו. דבר אחר פישון שהוא מגדל פשתן שונאמר על מצרים (ישעי' יט ט) ובשו עובדי פשתים: יג גיחון.

תפסיד רס"ג

אלדגלה. והו אלסאיר פי שרקי אלמוצל. ואלפהר אלדאבע הו אלפראת: טו) תים אכיד' אללה אדם. פאנולה פי גנאן עדן. ליפלחהא וליחפצי'הא: טז) ואמרה אללה קאילא. מן גמיע שגר אלגנאן גאיו אן תאכל: יז) ומן שגרה' מערפה' אלכיר ואלשר לא תאכל. פאנד פי יום תאכל מנהא תסתחק אן תמות: יח) תים קאל אללה. לא כיר. פי בקא אדם וחדה. אצנע לה עונא חדיאה: יט) פחשר אללה מן אלארץ.

ושום נהרא תליתאה דגלת. הוא דמהליך למדנחא דאתור. ונהרא רביעאה הוא פרת:

❁ שלוטר ❁

ויקח יהוה אלהים את-

האדם וינחהו בגן-עדן

לעבדה ולשמרה: ודבר. יי

אלהים ית אדם. ואשרייה בגנתא דעדן.

למפלחה ולמטרה: פד ויצו יהוה

אלהים על-האדם לאמר מכל עץ-הגן אכל

תאכל: ופקיד יי אלהים. על אדם למימר. מכל אילן גנתא מיכל

תיכול: ד וימען הדעת טוב ורע לא תאכל

ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות: ומאילן.

דאכלי פירוהי חכמין בין טב לביש. לא תיכול מניה. ארי. ביומא.

דתיכול מניה ממת תמות: דה ויאמר יהוה אלהים לא-

טוב היות האדם לבדו אעשה-לו עזר כנגדו:

ואמר יי אלהים. לא תקין. דיהי אדם בלחודוהי. אעביד ליה סמך

כקבליה: דט ויצר יהוה אלהים מן-האדמה

— כש"י —

לא זכה כנגדו להלחם: יט ויצר וגוי מן האדמה. היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה (לעיל 6 כס) ויעש אלהים את חית הארץ וגוי אלא בא ופירש שהעופות מן הרקק נבראו לפי שאמר למעלה מן המים

ארץ ישראל: טו ויקח. לקחו בדברים נאים ופתהו ליכנס: יח לא טוב היות וגוי. שלא יאמרו שתי רשויות הן הקדוש ברוך הוא יחיד בעליונים ואין לו זוג, וזה יחיד בתחתונים ואין לו זוג: עזר כנגדו. זכה עזר.

שמנו המור (ט) ויצר. הנעימה ביו"ד.

תפסיר רס"ג

גמיע וחש אלצתרא וטאיר אלסמא. ואתי בהא אלי אדם. ליוריה מא יסמיה פכל מא סמאה אדם. מן נפס תייה הו אסמה אלי אלואן: (כ) פלמא סמא אדם אסמא. לגמיע אלבהאים וטאיר אלסמא. וחש אלצתרא. ולם יגד לנפסה עונא חדיאה: (כא) פאוקע אללה סבאתא. עלי אדם ללא יחס פנאם. פאסתל. אחדי מן

כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-
עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל-
הָאָדָם לִרְאוֹת מֶה-יִקְרָא-
לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא-לוֹ
הָאָדָם נִפְשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:
וַבְּרֵא יְיָ אֱלֹהִים מִן אֲרֶעָא. כָּל חַיַּת בְּרֵא

וַיַּת כָּל עוֹפֵא דְשַׁמַּיָא. וְאֵיִתִּי לְוַת אָדָם. לְמַחְזִי מָא יִקְרִי לִיָּה. וְכֹל
דְּהוּה קְרִי לִיָּה אָדָם. נִפְשָׁא חַיָּתָא הוּא שְׁמִיָּה: **[שלישי]** כ וַיִּקְרָא
הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל-הַבְּהֵמָה וְלַעוֹף הַשָּׁמַיִם
וְלִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְלָאָדָם לֹא-מֵצָא עֹזֵר
בְּנִגְדוֹ: וַקְרָא אָדָם שְׁמֵהֶן. לְכָל בְּעִירָא וְלַעוֹפֵא דְשַׁמַּיָא. וְלִכָּל
חַיַּת בְּרֵא. וְלָאָדָם. לֹא אִשְׁבַּח סִמְךָ בְּקַבְלִיָּה: כֵּא וַיִּפֹּל יְהוָה
אֱלֹהִים | תִּרְדְּמָה עַל-הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת
מִצַּלְעוֹתָיו וַיִּסְגֵּר בְּשָׂר בְּתַחְתְּנָה: וַרְמָא יְיָ אֱלֹהִים
שִׁינְתָּא. עַל אָדָם וּדְמוּךְ. וְנִסִּיב. חֲדָא מַעֲלַעוּהִי. וּמְלִי בְּשָׂרָא תַּחֲוֹתָה:

רס"ד

כ, כה וְלָאָדָם לֹא מֵצָא עֹזֵר וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תִּרְדְּמָה. בְּשֶׁהִבְיָאן הִבְיָאן לְפָנָיו כָּל מִין וּמִין זָכָר וּנְקֵבָה, אָמַר לְכֻלָּם יֵשׁ בֶּן זֹוג וְלִי אֵין בֶּן זֹוג, מִיָּד וַיִּפֹּל: מִצַּלְעוֹתָיו. מִסְטֵרִיו, כְּמוֹ (שְׁמוֹת כו כ) וְלַצֶּלַע הַמְּשֻׁכָּן, זְהוּ שְׂאֲמָרוּ שְׁנֵי פְרָצוּפִים נִבְרָאוּ: וַיִּסְגֵּר. מְקוֹם הַחֲתָךְ: וַיִּישָׁן וַיִּקַּח. שְׁלֵא יִרְאָה חֲתִיכַת הַבְּשָׂר שְׁמִמְנוּ נִבְרָאת וְתַתְּבוּהָ עָלָיו:

נִבְרָאוּ וְכָאן אָמַר מִן הָאֲרִץ נִבְרָאוּ. וְעוֹד לְמִדְרָךְ כָּאן שְׁבַשְׁעַת יְצִירְתָּן מִיָּד בּוּ בְיוֹם הִבְיָאם אֶל הָאָדָם לְקִרוֹת לָהֶם שֵׁם. וּבְדַבְרֵי אַנְדָּה יְצִירָה זֹו לְשׁוֹן רִידוּי וְכַבּוּשׁ, כְּמוֹ (דְנִיס כ יט) כִּי תַצּוֹר אֶל עִיר, שְׁכַבְשָׁן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל-אָדָם: וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נִפְשׁ חַיָּה וּגוֹי. סְרַסְהוּ וּפְרָשְׁהוּ כָּל נִפְשׁ חַיָּה אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם שֵׁם הוּא שְׁמוֹ לְעוֹלָם:

תפסיר רס"ג

אצ'לאעה. וסוף מפאנהא בלחם: כב) פבנא מנהא אמראה. ואתי' בהא אלי' אדם: כג) פקאל אדם. הדי' אלמדה. שאהדת עצמא מן עצמאי. ולחמא מן לחמי. פינבגי' אן תסמא אמראה. לאנהא מן אמר אכ'דית: כד) לדיאלד ית'ר'ך אלדגל אבאה ואמה. וילאום זוגתה. פיכונא גסמא ואחדא: כה) פכאנא גמיעא עריאנין. אדם

כב ויבן יהוה אלהים |
את-העלע אשר לקח
מן-האדם לאשה ויבאה
אל-האדם: ובנא יי אלהים ית
עלעא. דנסיב מן אדם לאתתא. ואיתיה
לות אדם: כג ויאמר האדם

זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת
יקרא אשה כי מאיש לקחה-זאת: ואמר אדם.
הדא זמנא. גרמא מגרמי. ובסרא מבסרי. לדא יתקרי אתתא. ארי
מבעלה נסיבא דא: כד על-כן יעזב איש את-אביו
ואת-אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד: על
כן ישבוק גבר. בית משכבי אבוהי ואמיה. וידבוק באתתיה. ויהון
לבסרא חד: כה ויהיו שניהם ערומים האדם
ואשתו ולא יתבששו: והו תרויהון ערטלאין.

— כס"י —

כב ויבן. כבנין רחבה מלמטה וקצרה וגוי. לשון נופל על לשון, מפאן שונברא העולם בלשון הקדש: כג על כן יעזב איש. רוח הקדש אומרת כן, לאסור על בני נח את העריות: לבשר אחד. הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה בשרם אחד: כה ולא יתבששו. שלא היו יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב לרע, ואף על פי שנתנה בו

מלמטה לקבל הולד, פאוצר של-חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יכביד משאו על קירותיו: ויבן וגוי את העלע וגוי לאשה. להיות אשה, כמו (סופטיס כז) ויעש אותו גדעון לאפוד, להיות אפוד: כג זאת הפעם. מלמד שבא אדם על כל בהמה וניה ולא נתקררה דעתו בהם עד

זולק הדקדוק: כב לקחה-זאת. הלמ"ד במאריך והקו"ף רפה ובקמץ חטף (מהר"ם):

שימו המור (כ) ויבן. הנעימה בוי"ד.

תפסיד רס"ג

וְזוּגְתָהּ. וְלֹם יַחַתְשָׁמָן דְּאֵלֶיךָ:
 ג א) וְאֵלֶיךָ עֵבָאן צַאד חֲכִימָא. מִן
 גְּמִיעַ חִיּוּאן אֵלְצַחְרָא. אֵלְדִי
 כִּלְקִנְהָא אֵלְלָהּ. פְּקָאֵל לֵאלֹאֲמֵרָא.
 אֵיִקְינָא קָאֵל אֵלְלָהּ. לֹא תֹאכְלוּן. מִן
 גְּמִיעַ שִׁגְרֵי אֵלְגִנָּאן: ב) פְּקָאֵלֵת לָהּ.
 מִן תִּימְרֵי שִׁגְרֵי אֵלְגִנָּאן נֹאכְלֵ: ג)
 לִכְּן מִן תִּימְרֵי אֵלְשִׁגְרָהּ. אֵלְדִי פִי
 וְסִט אֵלְגִנָּאן. קָאֵל אֵלְלָהּ. לֹא
 תֹאכְלוּ מִנְהָא. וְלֹא תִדְנֹו בְּהָא. כִּלָּא
 תִּמְוִתוּן: ד) וְקָאֵל לָהּ לֹא מוֹת

אָדָם וְאֶתְתִּיהָ. וְלֹא מִתְּפַלְמִין:
ג וְהִנְחֹשׁ הָיָה עָרוֹם
 מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר
 עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
 אֶל הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר
 אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל
 עֵץ הַגֵּן: וְחוּיָא הָוָה חֲכִים. מִכָּל חַיַּת

בְּרָא. דְּעֵבֵד יִי אֱלֹהִים. וְאָמַר לְאֶתְתָא. בְּקוּשְׁטָא אַרִי אָמַר יִי. לָא
 תִּיכְלוּן. מִכָּל אֵילָן גִּנְתָא: ב) וְתֹאמַר הָאִשָּׁה אֶל־הִנְחֹשׁ
 מִפְּרֵי עֵץ־הַגֵּן נֹאכְלֵ: וְאָמַרְתְּ אֶתְתָא לְחוּיָא. מִפְּרֵי אֵילָן
 גִּנְתָא נִיכּוּלֵ: ג) וּמִפְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגֵּן אָמַר
 אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן־
 תִּמְתּוּן: וּמִפְּרֵי אֵילָנָא דְּבַמְצִיעוֹת גִּנְתָא. אָמַר יִי. לָא תִיכְלוּן
 מִנֶּיהָ. וְלֹא תִקְרְבוּן בִּיהָ. דְּלִמָּא תִמְוִתוּן: ד) וַיֹּאמֶר הִנְחֹשׁ
 אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תִּמְתּוּן: וְאָמַר חוּיָא לְאֶתְתָא.

— רס"ג —

מִפְּלִתוֹ, עָרוֹם מִכָּל, אָרוּר מִכָּל: אַף כִּי אָמַר
 וּגְוִי. שְׁמָא אָמַר לְכֶם לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל וּגְוִי.
 וְאַף עַל פִּי שְׁרָאָה אוֹתָם אוֹכְלִים מִשְׁאָר
 פְּרוֹת, הִרְבָּה עֲלֶיהָ דְּבָרִים כְּדִי שִׁתְּשִׁיבּוּ
 וַיִּבֵּא לְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ הָעֵץ: ג) וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ.
 הוֹסִיפָה עַל הַצּוּרִי, לְפִיכָף בָּאָה לְיַדִּי גְרַעוּן,
 הוּא שְׁנַאֲמַר (מְשִׁלֵּי ל' ו) אֵל תוֹסֵף עַל דְּבָרָיו:
 ד) לֹא מוֹת תִּמְתּוּן. דְּחִפָּה עַד שְׁנַגְעָה בּוֹ,
 אָמַר לָהּ כְּשֶׁם שְׁאִין מִיִּתָּה בְּנִיגְעָה כִּף אִין

דְּעָה לְקִרוֹת שְׁמוֹת, לֹא נִתֵּן בּוֹ יִצְרַר הָרַע עַד
 אֲכָלוֹ מִן הָעֵץ וְנִכְנַס בּוֹ יִצְרַר הָרַע וַיִּדַע מַה
 בֵּין טוֹב לְרָע:

ג) וְהִנְחֹשׁ הָיָה עָרוֹם. מַה עֲנִין זֶה לְכָאן
 הָיָה לוֹ לְסִמוּךְ (פְּסוּק כ"א) וַיַּעַשׂ לְאָדָם
 וְלְאִשְׁתּוֹ כִּתְנוּת עוֹר וַיְלַבִּישֵׁם. אֵלֵא לְמַדְרַךְ
 מֵאִיזוֹ עֲלָה קַפֵּץ הִנְחֹשׁ עֲלֵיהֶם, רָאָה אוֹתָם
 עָרוּמִים וְעוֹסְקִים בְּתִשְׁמִישׁ לְעֵין כֹּל וְנִתְאַוָּה
 לָהּ: עָרוֹם מִכָּל. לְפִי עֲרַמְתּוֹ וּגְדֻלְתּוֹ הִיִּתָּה

תפסיר רס"ג

תמותון: ה) לאן אללה עאלם. אן פי יום תאכלון מנהא. תנפין עיונכם. ותכוננו כאלמלאיכה. עארפי אלכיר ואלשר זיאדה: ו) פלמא ראת אלמראדה. אן אלשגרה טיבה אלמאכל שהייה אלמנציר. מנאא לאלעקל. אכידת מן תמרדה ואכלת. ואעשת בעלהא איצא מעהא ואכל: ז) פאנפצ'ת עיונהמא. פעלמא

לא ממת תמותון: ה) **כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכַלְכֶם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהֵייתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב**

וְרָע: ארי גלי קדם יי. ארי. ביומא דתיכלון מניה. ויתפתחן עיניכון. ותהון

פרברבין. חכמין בין טב לביש: ו) **וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב**

הָעֵץ לְמֵאֲכָל וְכִי תְאוּהָהּ הוּא לְעֵינַיִם וְנַחֲמַד

הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וְתִקַּח מִפְּרִיו וְתֹאכַל וְתִתֵּן גַּם-

לְאִשָּׁה עִמָּה וַיֹּאכְל: וחזת אתתא. ארי טב אילנא

למיכל וארי אסו הוא לעינין. ומרגג אילנא לאסתפלא ביה.

ונסיבת מאפיה ואכלת. ויהבת אף לבעלה. עמה ואכל:

ו) **וְתִפְקַחְנָה עֵינַי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עִירְמָם הֵם**

וַיִּתְּפוּרוּ עָלֶיהָ תְאוּהָהּ וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת: ואתפתחא

עיני תרויהון. וידעו. ארי ערטלאין אנון. וחטיטו להון טרפי תינין.

— רס"י —

ויחיה הוא. וישא אשה אחרת: גס. לרבות כל בהמה וחיה: ז) ותפקחנה עיני שניהם. לענין החכמה דבר הכתוב ולא לענין ראיה ממש. וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי עירמם הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו וידעו כי עירומים הם, מצודה אחת היתה בידם ונתערטלו המנה: **עַלֶּיהָ תְאוּהָהּ.** הוא העץ שאכלו ממנו, בדבר שנתקלקלו בו נתקנו, אבל שאר העצים מנעום מלטול

מינה באכילה: **כִּי יֵדַע.** כל אמן שונא את בני אפנותו, מן העץ אכל וברא את העולם: **וְהֵייתֶם כְּאֱלֹהִים.** יוצרי עולמות: **וַתֵּרָא הָאִשָּׁה.** ראתה דבריו של-נחש והנאו לה והאמינתו: **כִּי טוֹב הָעֵץ.** להיות כאלהים: **וְכִי תְאוּהָהּ הוּא לְעֵינַיִם.** כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: **וְנַחֲמַד לְהַשְׂכִּיל.** כמו שאמר לה יודעי טוב ורע: **וְתִתֵּן גַּם לְאִשָּׁה עִמָּה.** שלא תמות היא

תפסיר רס"ג

אנהמא עריאנין. פכ'יטא מן ורק אלתיין. וצנעא להמא מיאזרא: (ח) פסמעה צות אללה. מאר פי אלגנאן ברפק בתרפה אלנהאר. פאכ'תבא אדם וזוגתה תיאא. מן בין ידי אללה. פי מא בין שגר אלגנאן: ט) פנאדא אללה באדם. וקאל לה מקדרא אין אנת: י) קאל. אני סמעת צותך פי אלגנאן. ואתקית. אד' אנא עריאן פאכ'תבית: יא) קאל מן אכ'ברך. אנך עריאן. אמן אלשגרה. אלדי

❁ רביעי בספרי תימן ❁

וְעַבְדוּ לְהוֹן זְרִיין: **וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְּהִלָּךְ בְּגֹן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן: ושמעו. ית קל מימרא דיי אלהים. מהלך בגנתא למנח יומא. ואטמר אדם ואתתיה. מן קדם יי אלהים. בגו אילן גנתא: ט) ויקרא יהוה אלהים אל-האדם ויאמר לו איפה: וקרא. יי אלהים לאדם. ואמר ליה אן את: י) ויאמר את-קלך שמעתי בגן ואירא כי-עירם אנכי ואחבא: ואמר. ית קל מימך שמעתי בגנתא. ודחילית. ארי ערטלאי אנא ואטמרית: יא) ויאמר מי הגיד לך כי עירם אתה המן-העץ אשר**

— כ"י —

היום. לאותו רוח שהשמש באה משם וזו היא מערבית. שלפנות ערב חמה במערב, והם סרחו בעשירית: ט) **איפה.** יודע היה היכן הוא, אלא לכנס עמו בדברים, שלא יקא נבדל להשיב אם יענישהו פתאום. וכן בקין (בראשית ז ט) אמר לו אי הקל אחיך, וכן בבלעם (במדבר כג ט) מי האנשים האלה עמך, לכנס עמכם בדברים, וכן בחזקיה בשלוחי (אייל) מרודך בלאדן (ישעיכ לט 6): יא) **מי הגיד לך.** מאין לך לדעת מה בשת יש בעומד

עליהם. ומפני מה לא נתפרסם העץ, שאין הקדוש ברוך הוא חפץ להונות בריהו, שלא יכלימוהו ויאמרו זהו שלקה העולם על ידו. מדרש רבי תנחומא (ויכ יז): ח) **וישמעו.** יש מדרשי אנדה רבים וכבר סדרים רבותינו על מכונם בבראשית רבה (יט ו) ובשאר מדרשות ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאנדה הפנישבת דברי המקרא דבר דבור על אפניו. ומשמעו, שמעו את קול הקדוש ברוך הוא שהיה מתהלך בגן לרוח

תפסיד רס"ג

אמרתיך. אן לא תאכל מנהא
אכלת: יב) קאל אדם. אלאמראה
אלדי געלטהא מעי. הי אעטתני
מן אלשגרה פאכלת: יג) פקאל
אללה לאלאמראה מא דיא
צנעת. קאלת. אלתעבאן
אטג'אני פאכלת: יד) פקאל אללה
לאלתעבאן אד' צנעת הדיא
בעלם. פאנת מלעון מן גמיע
אלבהאים. וגמיע וחש אלצחרא.
ועלי צדוד תסלך. ותראבא
תאכל טול איאם תיאתך:

צויתִיךָ לְבַלְתִּי אֶכֶל-מִמֶּנּוּ

אֶכְלֹתִי: וְאָמַר. מִן חוּי לְךָ. אָרִי

עֲרִטְלֵאֵי אֶת. הַמֶּן אֵילָנָא. דְּפִקִּידְתְּךָ:

בְּדִיל דְּלֹא לְמִיכַל מִנִּיה אֶכְלֹתָא:

וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר

נָתַתָּה עִמָּדִי הוּא נָתַתָּה-לִּי

מִן-הָעֵץ וְאֶכֶל: וְאָמַר אָדָם.

אֶתְתָא דִּיהֵבַת עִמִּי. הִיא יְהֵבַת לִי מִן

אֵילָנָא וְאֶכְלִית: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לְאִשָּׁה מַה-

זֹאת עָשִׂית וְתֹאמַר הָאִשָּׁה הִנַּחֲשׁ הִשְׂיֵאֲנִי

וְאֶכֶל: וְאָמַר יי אֱלֹהִים. לְאֶתְתָא מָא דָא עֲבַדַת. וְאָמַרַת אֶתְתָא,

חוּיָא אֲטַעֲנִי וְאֶכְלִית: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים | אֶל-

הַנַּחֲשׁ כִּי עָשִׂית זֹאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל-

הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל-גַּחֲוֹנְךָ תֵּלֵךְ:

וְעַפְרָ תֹאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וְאָמַר יי אֱלֹהִים לְחוּיָא אָרִי

עֲבַדַת דָּא. לִיט אֶת מְכָל בְּעִירָא. וּמִכָּל חַיַּת בְּרָא. עַל מְעַךְ תִּיזִיל:

וְעַפְרָא תִיכּוֹל כָּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ: וְאִיבָה | אִשָּׁית בֵּינְךָ

— רס"י —

התלמיד דברי מי שומעין: מכל הבהמה
ומכל חית השדה. אם מבהמה
נתקלל מחיה לא כל שכן, העמידו רבותינו
מדרש זה במסכת בכורות (דף ס 6) ללמד
שימי עבדו של-נחש שבע שנים: על
גחונך תלך. רגלים היו לו ונקצצו

ערום: המן העץ. בתמיהה: יז אשר נתת
עמדי. כאן כפר בטובה: יג השיאני. הטעני
כמו (דכ"י ז' לז טו) אל ישא אתכם חוקיהו:
יד כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים
בזכותו של-מסית, שאלו שאלו למה עשית
זאת, הנה לו להשיב דברי הרב ודברי

תפסיר רס"ג

(טו) ועדאונה אגעלהא. בינד ובינן אלאמראדה. ובין נסלך ונסלהא. הו ישדכ'ך אלדאס. ואנת תלד'ג'ה אלעקב: טז) וקאל לאלאמראדה. לאפת'רן משקתד וחמלד. במשקה תלדן בנין. ואלי בעלד יכון קנאדד. והוא יתסלט עליד: יז) וקאל לאדם. אד' קבלת קול זוגתד. ואפלת מן אלשגרה אלד'י

ובין האשה ובין זרעה ובין זרעה הוא ישובך ראש ואתה תשובנו עקב: ודבבו אשוי. בינד ובין אתתא. ובין בנד ובין בנהא. הוא יהי דכיר מא דעבדת ליה מלקדמין. ואת תהי נטר ליה לסופא: ס

אל-האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרנד בעצב תלדי בנים ואל-אישך תשוקתך והוא ימשל-בך: לאתתא אמר. אסגאה אסגי צערכי ועדוייכי. בצער תלידין בנין. ולות בעליך תהי תיאובתיך. והוא ישלוט ביד: ס ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן-העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיידך: ולאדם אמר. ארי קבילתא למימר אתתך. ואכלת מן אילנא. דפקידתך

— כש"י —

שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון כתב לשון נשיפה בשניהם: טז עצבונך. זה צער גדול בנים: והרנד. זה צער העבור: בעצב תלדי בנים. זה צער הלידה: ואל אישך תשוקתך. לתשמיש ואף על פי כן אין לך מצח לתבעו בפה אלא הוא ימשול בך, הפל ממנו ולא ממך: תשוקתך. תאונתך כמו (ישטיכ כט ט) ונפשו שוקקה: י ארורה האדמה בעבורך. מעלה לך דברים ארורים כגון זבובים ופרעושים ונמלים, משל

טו ואיבה אשית. אתה לא נתכונת אלא שמימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חנה, ולא באת לדבר אל חנה תחלה אלא לפי שהנשים קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן לפיכך ואיבה אשית: ישובך. יכתתך, כמו (דברים ט כ) ואבת אתו, ותרגומו ושפית יתיה: ואתה תשובנו עקב. לא יקא לך קומה ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון תשובנו כמו (ישטיכ מ כד) נשף בהם, כשהנחש בא לנשוף הוא נושף כמין

תפסיד רס"ג

אמרתי קאילא. לא תאכל מנהא. מלעונה אלארץ בסבבך. במשקה תאכלהא. טול איאם חיאתך: יח) ושוכא ודרדרא תנבת לך. ותאכל עשב אלצחרא: יט) בערק וגהך תאכל אלטעאם. אלו [חן] רגועך אלו אלארץ. אלדי אכדית מנהא. לאנד תראב. ואלו אלצחראב תרגע: כ) וסמי אדם. אסם זוגתה חוה. לאנהא פאנת אס כל חי נאטק:

לְמִימְרָא לָא תִּיכּוּל מִנִּיהּ. לִיטָא אַרְעָא
בְּדִילְךָ. בְּעִמְל תִּיכְלֵנָהּ. כּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ:
וְקוֹץ וְדֹרְדֹר תִּצְמִית
לְךָ וְאֹכֵלֹת אֶת־עֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה: וְכּוֹפִין וְאַטְדִּין תִּצְמַח לְךָ.
וְתִיכּוּל יֵת עֶסְבָּא דְחֻקְלָא: יֵט בְּזַעַת
אֲפִיךָ תֹאכֵל לֶחֶם עַד
שׁוֹבְךָ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לִקְחַת כִּי־
עֵפֶר אֶתָּה וְאֶל־עֵפֶר תִּשׁוּב: בְּזַיְעָתָא דְאַפְךָ תִּיכּוּל
לְחֻמָּא. עַד דְתִתְתֵּב לְאַרְעָא. דְמִנָּה אֶתְבְּרִיתָא. אֲרִי עֵפְרָא אֶתָּה.
וְלֵעֵפְרָא תִתּוּב: כּ וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חוּה
כִּי הוּא הִיְתָה אִם כָּל־חַי: וַיִּקְרָא אָדָם. שׁוֹם אֶתְתִּיה
חוּה. אֲרִי הִיא הָיָה אִמְהוֹן דְּכָל בְּנֵי אָנְשָׂא:

כס"י

תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי שדה, ועל כרחק תאכלם: יט בזעת אפיך. לאחר שתטרח בו הרבה: כ ויקרא האדם חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמו, ולא הפסיק אלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות נודוה לו חוה, כמו שכתוב (לעיל ג כ) ולאדם לא מצא עזר כנגדו, לפיכך ויפל תרדמה, ועל ידי שכתב (שס פסוק כה) ויהיו שניהם ערומים, סמך לו פרשת הנחש, להודיעך שמתוך שראה ערותה וראה אותם עסוקים בתשמיש נתאנה לה ובא עליהם

ליוצא לתרבות רעה והבריות מקללות שדים שינק מהם: יח וקוץ ודרדר תצמיח לך. הארץ פשתורענה מיני זרעים תצמיח קוץ ודרדר קונדס ועכביות, והן נאכלים על ידי תקון: ואכלת את עשב השדה. ומה קללה היא זו, והלא בברכה נאמר לו (לעיל א כט) הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע וגוי. אלא מה אמור כאן בראש הענין (פסוק יח) ארוה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה, ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך, פשתורענה קטניות או ירקות גנה היא

זולך הדקדוק: יט בזעת. מלרע בכל התיגאן: עד שובך. תרגום, עד דתתב. פירוש ע"י אחרים. כי בעל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת. מה שאין כן לגירסת הדפוס דגריס דתתוב:

כי עפר אתה. אתה, מלעיל (מהר"ב):

תפסיר רס"ג

כא) וַצַּנַע אֱלֹהָהּ. לְאָדָם וְזוּגָתָהּ. תִּיָּאָב בְּדֹן וְאַלְבִּסְהִמָּא: כב) תִּים קֹאֵל אֱלֹהָהּ. הוּדִיא אָדָם קֹד צֹאֵר כְּוֹאֲחֵד מְנָה מְעֵרְפָהי אֱלֹכִיר וְאַלְשֵׁה. וְאַלְאָן כְּלֹא יִמֵּד יָדָהּ. וְיֹאכִיד מִן שְׂגֵרָהי אֱלֹחִיָּהּ פִּיאַכֵּל וְיֹחִיא אֱלִי אֱלֹהֵר: כג) פִּטְרָדָה אֱלֹהָהּ מִן גְּנָאן עֵדֹן. לִפְלַח אֱלֹאֲרִי. אֱלִדִי אֱכִיד מְנָהֵא:

כא וַיֵּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים
 לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתַנּוֹת עוֹר
 וַיִּלְבָּשֵׂם: וַעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים. לְאָדָם
 וּלְאִתְתֵּיהֶם. לְבוֹשֵׁיִן דִּיקָר עַל מִשְׁךְ בְּסֵרְהוֹן
 וְאַלְבִּישְׁנוֹן: פ

בספרי
 תימן
 חמדי
 (רביעי)

כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים

הֵן הָאָדָם הִיָּה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרַע
 וְעַתָּה | פֶּן-יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים
 וְאָכַל וַחֲיֵי לְעֹלָם: וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים. הֵא אָדָם הָוָה יַחִידֵאִי
 בְּעֵלְמָא. מְנִיָּה, לְמַדַּע טָב וּבִישׁ. וּכְעֵן דְּלִמָּא יוֹשִׁיט יָדֵיהּ. וַיִּסָּב אָף
 מֵאֵילָן חַיָּיא. וַיִּיכֹל וַיִּיחִי לְעֹלָם: כג וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה
 אֱלֹהִים מִגֹּזַע־עֵדֹן לְעַבְדֹת אֶת-הָאָדָמָה אֲשֶׁר
 לָקַח מִשָּׂם: וְשִׁלְחִיהּ. יְיָ אֱלֹהִים מִגְּנֵתָא דְעֵדֹן. לְמַפְלַח בְּאַרְעָא.
 דְּאִתְבְּרִי מִתַּמָּן: כד וַיִּגְרֹשׁ אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁכַּן מִקְדָּם
 לְגִזְעֵדֹן אֶת-הַכְּרָבִים וְאֵת לְהֵט הַחֲרָב

— רס"י —

ממנו. הרי הוא יחיד בתחתונים כמו שאני
 יחיד בעליונים, ומה היא יחידותו, לדעת טוב
 ורע ומה שאין פן בבהמה ובחיה: ועתה פן
 ישלח ידו, ומשיחיה לעולם הרי הוא קרוב
 להטעות הבריות אחריו ולומר אף הוא
 אלוה. ויש מדרשי אגדה, אבל אין מישבין
 על פשוטו: כז מקדם לגז עֵדֹן. במזרחו

במחשבה ובמרמה: חנה. נופל על לשון חיה,
 שמחיה את ולדותיה, כאשר תאמר מה הנה
 לאדם, (קבלת ז כז) בלשון חיה: כח כְּתַנּוֹת
 עוֹר. יש דברי אגדה אומרים חלקים בצפורן
 היו מדובקים על עורן. ויש אומרים דבר
 הבא מן העור, כגון צמר הארנבים שהוא רך
 וחס ועשה להם כתננות ממנו: כח הָיָה כְּאֶחָד

זולק הרקדוק: כז היתה כאחד ממנו. בא כולו בפתח בלא סמיכות כי אין על המ"ם סמיכות:

תפסיר רס"ג

הַמַּתְּהַפֵּכֶת לְשֹׁמֵר אֶת-

דָּרְךְ עֵץ הַחַיִּים: וְתָרִיד יֵת

אָדָם. וְאֲשֶׁרִי מִלְּקַדְמִין לְגִנְתָּא דְעָדֵן יֵת
בְּרוּבִיא. וְיֵת שְׁנַן חֲרָבָא דְמַתְהַפְכָּא.

לְמַטְרָה יֵת אֹרְחַא אֵילָן חַיִּיא: ס

וְהָאָדָם יָדַע

בספרי תיטן

אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ וְתַהֲרֹ

וְתַלְדַּת אֶת-קַיִן וְתֹאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת-יְהוָה:

וְאָדָם יָדַע יֵת חַוָּה אֶתְתִּיהָ. וְעַדִּיאַת וַיִּלְדַּת יֵת קַיִן. וְאָמְרַת קָנִיתִי

גֹּבְרָא מִן קָדָם יי: וְתַסְפֹּף לְלֶדֶת אֶת-אָחִיו

אֶת-הָבֶל וַיְהִי הָבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד

אֲדָמָה: וְאוֹסִיפַת לְמִילַד. יֵת אָחוּהִי יֵת הָבֶל. וְהוּא הָבֶל רֹעֵי עֵנָא.

וְקַיִן הָוָה פֹּלַח בְּאַרְעָא: ג וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן

— רס"י —

כד) ולמא טרד אדם. אספן שרקה
מן גנאן עדן מלאיכה. ולמע סוף
מתקלב. ליחפציו. טריק שגרה'
אלתויה: ד א) ואן אדם ואקע תוה
זוגתה. פחמלת וולדת קון. פקאלת.
קד רוקת רגלא מן ענד אללה:
ב) תים עאודת פולדת אכיה
הבל. פכאן הבל ראעי
גנב. וקון. כאן יפלה אלארץ:
ג) פלמא כאן בעד איאם. אתי
קון מן תמר אלארץ. הדייה ללה:

קניתי איש: את ה'. כמו עם ה', כשברא
אותי ואת אישי הוא לבדו בראנו. אבל בזה
שותפים אנו עמו: את קין, את אחיו את
הבל. שלש אתים ריבויים הם, מלמד
שתאומה נלדה עם קין, ועם הבל נלדו
שתים, לכך נאמר ותוסף: ז רעה צאן. לפי
שנתקללה האדמה, פרש לו מעבודתה:
ג מפרי האדמה. מן הגרוע, ויש אגדה
שאומרת זרע פשתן היה: ז וישע. ויפן, וכן

שלגן עדן, חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי
חבלה: החרב המתהפכת. ולה להט לאים
עליו מלפנס עוד לגן. תרגום של-להט שגן,
והוא כמו שלף שגנא, [להב]. ומדרש אגדה
יש, ואני איני בא אלא לפשוטו:
ד וְהָאָדָם יָדַע. כבר קודם הענין
של-מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן
ההריון והלידה, שאם כתב וידע אדם נשמע
שלאחר שנטרד היו לו בנים: קין. על שם

זולק הרקדוק: ויבא קין. האזלא בבי"ת והיא מלרע. ועיין מה שכתב בגליון הכ"ד גדול
על תיבת ויבא לו יין וישת. אע"ג דלהיא לא קיימא לן כוותיה, בהא קיימא לן כוותיה כיון
שבכל התיגאן כן הוא וע"פ המוסרה:

תפסיר רס"ג

(ד) והבל אתי' הו' איצי'א. מן בכור גינמה ומן סמאנהא. פקבל אללה. הבל והדיייתה: (ה) וקין והדיייתה לם יקבלהא. פאשתד' עלי' קין גדיא. וקע עלי' וגהה תיאא: (ו) פקאל אללה לקין. לם אשתד' עליד. ולם וקע וגהד: (ז) אלא אן גוודת קבלת. ואן לם תגווד. פאין מא אתגהת כ'טאד ראביץ'. ואליד קיאדה. ואנת אלמסלט עליה

מַפְרֵי הָאָדָמָה מִנְחָה

לַיהוָה: וְהָיָה מִסּוֹף יוֹמִין. וְאִתִּי קִין. מֵאָבָא דְאַרְעָא. קוֹרְבָנָא קָדָם יי: **וְהָבֵל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת עֲאֵנוּ וּמִחֻלְבֵּהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־הָבֵל**

וְאֶל־מִנְחָתוֹ: וְהָבֵל אִתִּי אָף הוּא. מִבְּכִירֵי עֲנִיָּה וּמִשְׁמִינֵיהוֹן.

וְהָיָה רַעְוָא מִן קָדָם יי. בְּהָבֵל וּבְקוֹרְבָנֵיהּ: **וְאֶל־קִין**

וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקִין מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו:

וּבְקִין וּבְקוֹרְבָנֵיהּ לֹא הָיָה רַעְוָא. וּתְקִיף לְקִין לְחַדָּא.

וְאִתְּכַבֵּישׁוּ אַפּוּהֵי ד' **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קִין לְמָה חָרָה**

לְךָ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ: וַאֲמַר יי לְקִין. לְמָא תְּקִיף לְךָ. וְלָמָּא

אִתְּכַבֵּישׁוּ אַפְךָ: ד' **הֲלוֹא אִם־תִּיטִיב שְׂאת וְאִם לֹא**

תִּיטִיב לִפְתַּח חַטָּאת רִבִּץ וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ

וְאַתָּה תִּמְשַׁל־בוֹ: הֲלֹא אִם תּוֹטִיב עוֹבְדֵךְ יִשְׁתַּבֵּיך לְךָ.

וְאִם לֹא תוֹטִיב עוֹבְדֵךְ. לְיוֹם דִּינָא חַטָּאד נְטִיר.

— כ"ש"י —

(פסוק ט) לא שעה אל מנחתו, לא פנה, וכן (סמות כ ט) ואל ישעה אל פנו. וכן (איוז יד ו) שעה מעליו, פנה מעליו: וישע. ירדה אש וליחכה מנחתו: ז הלא אם תיטיב. כתרגומו פרושו: לפתח חטאת רבץ.

לפתח קברך חטאך שמור: ואליד תשוקתו. של-חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאנה להכשילה: ואתה תמשל בו. אם תרצה תתגבר עליו: ח ויאמר קין אל הבל. נכנס עמו בדברי ריב ומצה להתגולל עליו

זולק הדקדוק: ומחלבהן הבי"ת רפה בכל התיגאן.

תפסיר רס"ג

עֲתִיד לְאֶתְפָּרֵעַא מִנְךָ אִם לֹא תִתּוּב־

וְאִם תִּתּוּב יִשְׁתַּבֵּיך לך: ה וַיֹּאמֶר

קִיִן אֶל-הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי

בְּהִיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קִיִן

אֶל-הֶבֶל אָחִיו וַיְהַרְגֵהוּ:

וַאֲמַר קִיִן לְהֶבֶל אָחוּהִי וַהֲוֶה בְּמַהוּיָהוּן

בְּחַקְלָא וַקָּם קִיִן לְהֶבֶל אָחוּהִי וַקְטִילֵהּ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-קִיִן אֵי

הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי

אֲנִכִּי: וַאֲמַר יי לְקִיִן אֵן הֶבֶל אָחוּךָ וַאֲמַר לֹא יָדַעְנָא הַנְּטֵר אָחִי

אֲנָא: וַיֹּאמֶר מַה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמִי אָחִיךָ צַעֲקִים

אֵלַי מִן-הָאָדָמָה: וַאֲמַר מָא עֲבַדְתָּא קַל דִּם זַרְעִין דַּעְתִּי דִּין

לְמַפְק מִן אָחוּךָ קִבְלוֹן קְדָמִי מִן אַרְעָא: וְעַתָּה אַרְוֵר

אַתָּה מִן-הָאָדָמָה אֲשֶׁר פָּעַתָּה אֶת-פִּיהָ לְקַחַת

אֶת-דְּמֵי אָחִיךָ מִיַּדְךָ: וּבַעַן לִיט אַתָּה מִן אַרְעָא דַּפְתַּחַת

יְת פּוּמָה וַקְבִילַת יְת דְּמָא דְאַחוּךָ מִן יַדְךָ: כִּי תַעֲבֹד

באלאכתיאר: ח) תים קאול קיין
 הבל אחיאה. פלמא פאנא פי
 אלצחרא. קאם קיין. אלי הבל
 אחיה וקתלה: ט) פקאל אללה לה
 מקררא. אין הבל אחיך. קאל לא
 אעלם. אחאפיך אחי אנא: י) קאל
 מא ד'א צנעת. צות דם אחיך
 צארך אלי מן אלארץ: יא)
 ואלאן פאנת מלעון. מן אלארץ
 אלדי פתחת פאהא. וקבלת דם
 אחיך מן ידך: יב) באן תפלוהא.

— כט"י —

לְהַרְגוֹ וַיִּשׁ בְּזָה מִדְּרָשִׁי אַגְדָּה אַךְ זֶה יָשׁוּבוּ
 שְׁלִמְקָרָא: ט אֵי הֶבֶל אָחִיךָ. לְהַכְנִס עִמּוֹ
 בְּדַבְרֵי נַחַת אִילֵי יָשׁוּב וַיֹּאמֶר אֲנִי הֲרַגְתִּיו
 וְחָטָאתִי לָךְ: לֹא יָדַעְתִּי. נַעֲשֶׂה כְּגוֹנֵב דַּעַת
 הַעֲלִינָה: הַשּׁוֹמֵר אָחִי. לְשׁוֹן תְּמָה הוּא וְכֵן
 כָּל הָאָה הַנְּקוּדָה בְּחֻטָּף פִּתְחָה: י דְּמֵי אָחִיךָ.
 דָּמוֹ וְדָם וְרַעִיּוֹתָיו. דְּבַר אַחַר שַׁעֲשֶׂה בּוֹ
 פְּצָעִים הֲרַבָּה שְׁלֹא הָיָה יוֹדַע מֵהִיכָן נִפְשׁוּ
 יוֹצְאָה: יא אַרְוֵר אַתָּה מִן הָאָדָמָה.
 יוֹתֵר מִמָּה שֶׁנִּתְקַלְלָה הִיא כְּבָר בַּעֲוֹנָהּ וְגַם
 בְּזוֹ הוֹסִיפָה לְחַטּוֹא: אֲשֶׁר פָּעַתָּה אֶת
 פִּיהָ לְקַחַת אֶת דְּמֵי אָחִיךָ וְגַיִי. וְהַנְּטִי

תפסיר רס"ג

ולא תעאוד תעטיד קואהא.
נאיִעא ונאיִדא תכּוּן פּי אלאִרְץ:
(ג) פּקאל קוּן בּין יְדֵי אֱלֹהֵי אֵן
דִּנְבֵי אַעְצִים מִן אֵן יִגְפֵר: (ד)
פּאן טַרְדַּתְנִי אֱלִיּוּם. עֵן וְגַה
אלִאִרְץ. הֵל מִן בּין יְדֵיךְ אַנְסַתֵּר.
וְאֵן פְּנֵת נַאִיִּעַא וְנַאִיִּדַא פּי
אלִאִרְץ. כּאֵן כּל מִן וְגַדְנִי קַתְלַנִּי:
(טו) פּקאל אֱלֹהֵי לֵה. לְדִיאַלְדִּי כּל
מִן קַתְלֵי קוּן. יְקַאֵד בַּה כְּתִירַא.

אֶת־הָאָדָמָה לֹא־תִסַּף תִּת־
בְּחָה לָךְ נַע וְנָד תִּהְיֶה
בְּאֶרֶץ: אֲרִי תִפְלַח בְּאַרְעָא. לֹא
תוֹסִיף לְמַתֵּן חֵילָה לָךְ. מְטַלְטַל וְגַלִּי
תִּהְיֶה בְּאַרְעָא: ^{דג} וַיֹּאמֶר קִין אֶל־
יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשָׂא:

וַאֲמַר קִין קָדָם יְיָ סָגִי חוֹבִי מִלְּמַשְׁבֵּק: ^{יד} הֵן גִּרְשִׁית אֶתִּי
הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה וּמִפְּנֵיךְ אֶסְתֵּר וְהִיִּיתִי
נַע וְנָד בְּאֶרֶץ וְהִיָּה כָל־מִצְאֵי יַהֲרֹגֵנִי: הָא
תִּרְיַכְתָּא יְתִי יוֹמָא דִּין. מֵעַל אִפִּי אַרְעָא. וּמִן קַדְמָךְ לִית אִפְשָׁר
לְאַטְמָרַא. וְאִיִּהִי. מְטַלְטַל וְגַלִּי בְּאַרְעָא. וְהִי כָל דִּישְׁכַּחְנִנִּי יִקְטַלְנִנִּי:
^{טו} וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לִכֵּן כָּל־הָרֹג קִין שְׁבַע־תַּיִם
יִקָּם וַיִּשֶׂם יְהוָה לְקִין אֹת לְבַלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ

— רס"ד —

שְׁבַע־תַּיִם יוֹקָם, וְהִיא נִקְמַת הַכָּל מִקִּין. הָא
לְמַדְנֵי שְׁתַּחֲלַת מִקְרָא לְשׁוֹן גְּעֵרָה הִיא. שְׁלֹא
תִּהְיֶה בְּרִיָּה מְזִיקָתָהּ. וְכִיּוֹצֵא בּוֹ (שְׁמוּאֵל ז' כ ט)
וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מַכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַּע בְּצַנּוֹר וְלֹא
פָּרַשׁ מֵהָ יַעֲשֶׂה לוֹ. אֲבָל דְּבַר הַכְּתוּב בְּרַמּוֹ
כָּל מַכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַּע בְּצַנּוֹר, וְיִקְרַב אֶל הַשַּׁעַר
וְיִכְבְּשֶׁנּוּ, וְאֵת הָעוֹרִים וְגַם אוֹתָם יִפֶּה עַל
אֲשֶׁר אָמְרוּ הָעוֹר וְהַפְּסֵחַ לֹא יָבֵא דָוִד אֶל
תּוֹךְ הַבַּיִת, הַמַּכָּה אֶת אֱלֹהֵי אֲנִי אֶעֱשֶׂנּוּ רֹאשׁ
וְשָׂר, כְּאֵן קִצֵּר דְּבַרְיוֹ וּבְדַבְרֵי הַיָּמִים (6 יא ו)
פָּרַשׁ יְהוָה לְרֹאשׁ וּלְשָׂר: וַיִּשֶׂם ה' לְקִין

מוֹסִיף לָהּ קָלְלָהּ לֹא תִסַּף תִּת בְּחָה: יֵצַע
וְנָד. אֵין לָךְ רְשׁוּת לְדוֹר בְּמִקּוּם אֶחָד:
יֵגְדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשָׂא. בְּתַמְיָהָ, אַתָּה טוֹעֵן
עַלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, וְעוֹנֵי אֵי אִפְשָׁר לְטַעוֹן:
טו לִכֵּן כָּל הָרֹג קִין. זֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת
שֶׁקָּצְרוּ דְבַרְיָהֶם וְרַמְזוּ וְלֹא פָּרְשׁוּ. לִכֵּן כָּל
הָרֹג קִין, לְשׁוֹן גְּעֵרָה, כֹּה יַעֲשֶׂה לוֹ, כִּף וְכִף
עֲנִשׁוֹ, וְלֹא פָּרַשׁ עֲנִשׁוֹ: שְׁבַע־תַּיִם יִקָּם. אֵינִי
רוֹצֵה לְהַנָּקֵם מִקִּין עַבְשִׁי, לְסוֹף שְׁבַע־
דוֹרוֹת אֲנִי נוֹקֵם נִקְמַתִּי מִמֶּנּוּ שִׁיעֲמוּד לְמִךְ
מִבְּנֵי בְּנֵי וַיַּהֲרֹגְהוּ. וְסוֹף הַמִּקְרָא שֶׁאָמַר
זֶלֶק הוֹרֵקְדוֹק: ^{טו} לִכֵּן כָּל הָרֹג קִין. תְּרַגְמוּ כָּל קַטוּלִיא קִין. רַמְזוּ כִּי כָּל הַרְצַחְנִים מְשׁוֹרֵשׁ קִין
בְּאוֹ כַּמִּשׁ הָאֶרֶץ ז"ל:

תפסיר רס"ג

כָּל-מִצְאָו: וְאָמַר לִיהּ יִי. בְּכִין כָּל
קְטוּלֵיָא קִין. לְשַׁבְעָא דְרִין יתְפָרַע מְנִיהּ.
וְשׁוּי יִי לְקִין אֲתָא. בְּדִיל דְלֵא לְמַקְטַל
יְתִיה כָּל דִּישְׁכַּחְנִיה: טז וַיֵּצֵא קִין
מִלְּפָנָי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ-
נֹד קְדַמַּת-עֵדֶן: וּנְפַק קִין מִן

פגעל אללה לקון איה. ללא יקתלה
 כל מן וגדה: טז) פכ"ג קין מן בין
 ידי אללה ואקאם פי בלד נוד
 שרקי עדן: יז) פואקע קון זוגתה.
 פחמלת וולדת חנוך. פבנא קריה.
 ואסטמאהא פאסם ולדה חנוך:
 יח) ת"ם ולד לחנוך עירד. ועירד
 אולד מחויאל. ומחויאל אולד

קַדָּם יִי. וַיְתִיב בְּאֶרֶע גְּלִי וּמִטְלַטְל דְּהוֹת עֲבִידָא עֲלוּהִי מִלְּקַדְמִין
 פְּגַנְתָּא דְעֵדֶן: טז וַיֵּדַע קִין אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד
 אֶת-חֲנוּךְ וַיְהִי בְנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר
 כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ: וַיֵּדַע קִין יֵת אֶתְתִּיהּ. וְעַדִּיאַת וַיֵּלִידַת יֵת
 חֲנוּךְ. וַהֲוֶה בְּנֵי קַרְתָּא. וַיִּקְרָא שְׁמָהּ דְקַרְתָּא. כְּשׁוֹם בְּרִיהּ חֲנוּךְ:
 יח וַיֵּלֶד וַיִּלְחַד לְחֲנוּךְ אֶת-עֵירָד וְעֵירָד יֵלֵד
 אֶת-מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל יֵלֵד אֶת-מֶתוּשָׁאֵל

•————— רס"י —————•

עֵדֶן. שְׁנַאֲמַר (לטייל ג כד) וַיֵּשְׁבִין מִקְדָּם לְגִן עֵדֶן.
 אֶת שְׁמִירַת דְרָף מְבוּאָה הִגֵּן. שֵׁישׁ לְלִמּוּד
 שְׁהִיָּה אָדָם שָׁם. וּמְצִינּוּ רֵיחַ מִזְרָחִית קוֹלְטַת
 בְּכָל מְקוֹם אֶת הַרוּצְחִים, שְׁנַאֲמַר (דזכריס ז מו)
 אֲנִי וּבְדִיל מִשְׁחָה וְגוֹי מִזְרָחָה שְׁמֵשׁ. דְּבַר אַחַר
 בְּאֶרֶץ נֹד, כָּל מְקוֹם [שְׁהִיָּה הוֹלֵף] הִיָּתָה
 הָאֶרֶץ מִזְדַּעְזָעָה תַּחְתֵּיו וְהַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת
 סוּרוּ מֵעֵלְיוֹ, זְהוּ שְׁהַרְג אֶת אֲחִיו: יז וַיְהִי.
 קִין בְּנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר לְזִכְר בְּנוֹ
 חֲנוּךְ: יח וְעֵירָד יֵלֵד. יֵשׁ מְקוֹם שְׁהוּא אוֹמַר
 בְּזִכְר הוֹלִיד וַיֵּשׁ מְקוֹם שְׁהוּא אוֹמַר

אות. חקק לוֹ אות מִשְׁמוֹ בְּמִצְחוֹ (כָּל מוֹצְאֵי
 יְהִרְגֵי הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת, אֲבָל בְּנֵי אָדָם עֲדִין
 לֹא הָיוּ שְׁיִירָא מִדָּם רַק אֲבִיו וְאִמּוֹ, וּמִנְהֵם לֹא
 הָיָה יָרָא שְׁיִהַרְגוּהוּ. אֲלֵא אָמַר עַד עַכְשָׁיו
 הָיָה פְחָדְתִּי עַל כָּל הַחַיּוֹת כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר
 וּמִזְרָאֲכֶם וְגוֹי, וְעַכְשָׁיו בְּשִׁבִיל עוֹן זֶה לֹא
 יִירָאוּ מִמֶּנִּי הַחַיּוֹת וַיְהִרְגוּנִי, מִיָּד וַיִּשֶׁם ה'
 לְקִין אוֹת, הַחֲזִיר מוֹרָאוֹ עַל הַכֹּל: טז וַיֵּצֵא
 קִין. יֵצֵא בְּהַכְנָעָה כְּגוֹבַב דַּעַת הָעֲלִיוֹנָה:
 בְּאֶרֶץ נֹד. בְּאֶרֶץ שְׁכָל הַגּוֹלִים נָדִים שָׁם:
 קְדַמַּת עֵדֶן. שָׁם גְּלָה אֲבִיו כְּשִׁגּוֹרֵשׁ מִגֵּן

זולק הַקְּדוּקָה: טז וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נֹד קְדַמַּת עֵדֶן. תְּרַגְמוּ דְהוֹת עֲבִידָא עֲלוּהִי מִלְּקַדְמִין כַּגְּנַתָּא
 דְעֵדֶן. כַּגְּנַתָּא, כַּכ"ף לֹא בְּבִי"ת:

תפסיר רס"ג

מתושאל. ומתושאל אולד למך:
 (ט) ואתכיד' לה למך זוגתין. אסם
 אתדאהמא עדה. ואלאכרי'
 צלה: (כ) פולדת עדה יבל. הו
 פאן. אול מן ספן אלאכביה
 ומלך אלמאשיה: (כא) ואסם
 אכיה יובל. הו פאן. אול מן
 חמל אלטנבור ואלקתאר:

וּמְתוּשָׁאֵל יֵלֵד אֶת-לֶמֶךְ:
 וְאֶת־יְלִיד לַחֲנוּךְ יֵת עֵיֶרֶד. וְעֵיֶרֶד. אֹלִיד
 יֵת מְחוּיָאֵל. וּמְחוּיָאֵל. אֹלִיד יֵת
 מְתוּשָׁאֵל. וּמְתוּשָׁאֵל אֹלִיד יֵת לֶמֶךְ:
 (חמישי) וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵי
 נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה וְשֵׁם

הַשְּׁנִית צֵלָה: וְנָסִיב לִיה לֶמֶךְ תַּרְתִּין נָשִׁין. שׁוּם חֲדָא עֵדָה.
 וְשׁוּם תַּנְיִיתָא צֵלָה: וַתֵּלֵד עֵדָה אֶת-יֹבֵל הוּא הִיָּה
 אָבִי יִשָּׁב אֶהֱל וּמְקַנָּה: וַיֵּלִידַת עֵדָה יֵת יֹבֵל. הוּא הָוָה.
 רַבְהוֹן. דִּיתְבִּי מִשְׁפָּנִין וּמְרִי בְעִיר: כַּא וְשֵׁם אַחִיו יֹבֵל הוּא
 הִיָּה אָבִי כָל-תַּפֵּשׁ כְּנֹר וְעוּגָב: וְשׁוּם אַחֵיהּ יֹבֵל.
 הוּא הָוָה. רַבְהוֹן. דְּכָל דְּמַנְגֵן עַל פּוּם נְבֵלָא יִדְעִי זְמַר פְּנָא וְאַבּוּבָא:

רס"י

וּבְחֶרְתָּהּ זֹזִפָּה וְאַבְלָה כְּאַלְמָנָה, וְזֵהוּ שְׁפָרֵשׁ
 אִיּוֹב (מִיּוֹב כו כ"א) רַעִיָה עֶקְרָה לֹא תֵלֵד
 וְאַלְמָנָה לֹא יִיטִיב, כְּמוֹ שְׁמִפּוֹרֵשׁ בְּאַגְדַּת
 חֶלְקִי: עֵדָה. הִיא שְׁלִי-פְרִיָה וְרַבִּיָה, וְעַל שֵׁם
 שְׁמִגּוּנָה עֲלִיו וּמוֹסְרַת מְאַצְלוֹ. עֵדָה תְּרַגּוּם
 שְׁלִי-סוּרָה: צֵלָה. הִיא שְׁלִי-תְשֻׁמִּישׁ עַל שֵׁם
 שְׁיוֹשֶׁבֶת תְּמִיד בְּצֵלוֹ, דְּבְרֵי אַגְדָּה הֵם
 בְּבְרָאשִׁית רַבָּה (כג ז): כַּ אָבִי יִשָּׁב אֶהֱל
 וּמְקַנָּה. הוּא הִיָּה הָרָאשׁוֹן לְרוּעֵי בְהֵמוֹת
 בְּמִדְבָּרוֹת, וַיּוֹשֶׁב אֶהֱלִים חֲדָשׁ כְּפִן וְחֲדָשׁ
 כְּפִן בְּשָׁבִיל מְרַעָה צֶאֱנוּ, וּכְשֶׁפְלָה
 הַמְרַעָה בְּמִקּוּם הַזֶּה הוּלְךָ וְתוֹקֵעַ אֶהֱלוֹ
 בְּמִקּוּם אַחֵר. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה בּוֹנָה בְּתִים
 לְעֵבֹדָה זְרָה, כְּמָה דְּאֵת אֶמֶר (יחזקאל ח ג)
 סְמַל הַקְּנָאָה הַמְקַנָּה, וְכֵן (פסוק כ"א) אַחִיו
 תּוֹפֵשׁ כְּנֹר וְעוּגָב לְזַמַּר לְעֵבֹדָה זְרָה:

יֵלֵד, שֶׁהַלִּידָה מִשְׁמִשְׁתׁ שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת, לִידַת
 הָאִשָּׁה נִיִּשְׁטִ"ס זִנְט"ו [לְלִדַת], וְזִרְעֵת
 תּוֹלְדוֹת הָאִישׁ מִיִּנְדִּיר"י זִנְט"ו [לְהוֹלִיד]
 כְּשֶׁהוּא אֹמֵר הוֹלִיד בְּלִשׁוֹן הַכְּעִיל מְדַבֵּר
 בְּלִידַת הָאִשָּׁה, פְּלוּנֵי הוֹלִיד אֶת אִשְׁתּוֹ בֵּן אוֹ
 בַת, וְכִשֶׁהוּא אֹמֵר יֵלֵד מְדַבֵּר בְּזִרְעֵת
 הָאִישׁ: יֵת וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ. לֹא הִיָּה לוֹ לְפָרֵשׁ
 כָּל זֶה, אֲלֵא לְלַמְדָּנוּ מִסּוּף הָעֲנִין שְׁקִים
 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַבְּטָחָתוֹ שְׁאֵמֵר שְׁבַעֲתִים
 יָקָם קִיָּו, עַמֵּד לֶמֶךְ לְאַחַר שֶׁהוֹלִיד בְּנִים
 וְעָשָׂה דוֹר שְׁבִיעִי וְהָרַג אֶת קִיָּו, זֵהוּ שְׁאֵמֵר
 (פסוק כג) כִּי אִישׁ הִרְגֵתִי לְפַצְעֵי וְגו': שְׁתֵּי
 נָשִׁים. כִּף הִיָּה דְרַכְּן שְׁלִי-דוֹר הַמְּבוּל, אַחַת
 לְפְרִיָה וְרַבִּיָה וְאַחַת לְתִשְׁמִישׁ, זֹו שְׁהִיא
 לְתִשְׁמִישׁ מִשְׁקָה כּוּס שְׁלִי-עֶקְרִין כְּדִי
 שְׁתַּעֲקֵר וּמְקַשְׁטַת כְּכֹלָה וּמְאֻכִּלָּה מְעַדְנִים.

תפסיר רס"ג

כב וְצִלָּה גַם-הוּא יִלְדָה
 אֶת-תּוֹבֵל קִיִּן לְטֵשׁ כָּל-
 חֲרֹשׁ נְחֹשֶׁת וּבְרֹזֶל וְאַחֹת
 תּוֹבֵל-קִיִּן נַעֲמָה: וְצִלָּה אֶף
 הִיא יִלְדֵת יֵת תּוֹבֵל קִיִּן. הוּא הָוָה.
 רְבֵהוֹן. דְּכָל דִּידְעֵי עֲבִידַת נְחֹשֶׁא

כב) וְצִלָּה הִי אִיִּצִיא. וְלֵדַת תּוֹבֵל
 קִיִּן. וְהוּ כִּאֵן אֹל צִיִּקֶל גְּמִיעַ
 צְנַעְהוּ אֶלְנַחֲאֵס וְאַלְחָדִיד. וְכִאֲנַת
 אֶכִּיֶּתָה נַעֲמָה: כג) פְּקֹאֵל לְמֶךְ
 לְנִסְאָה וְאַתִּיקָא. יֵא עֵדָה וְצִלָּה
 אֶסְמַעֵא צוֹתִי. וְיֵא נִסָּא לְמֶךְ.
 אֶנְצִתָּא לְמִקְאֶלְתִּי. אֶתְרִי קֶתְלַת
 רְגֵלָא בְּשַׁגְתִּי. וְלֵא צְבִי בְּגֵרָאֲחֶתִּי:

וּבְרֹזֶלָא וְאַחֲתִיָּה דְתּוֹבֵל קִיִּן נַעֲמָה: [שש"י] כג וַיֹּאמֶר לְמֶךְ
 לְנִשְׂיוֹ עֵדָה וְצִלָּה שְׁמַעֵן קוֹלִי נִשְׂיוֹ לְמֶךְ
 הָאֲזִנָּה אֲמַרְתִּי כִּי אִישׁ הֲרַגְתִּי לְפִצְעֵי וַיִּלְד
 לְחִבְרָתִי: וַאֲמַר לְמֶךְ לְנִשְׂוֵהִי. עֵדָה וְצִלָּה שְׁמַעֵא קוֹלִי. נִשְׂיוֹ לְמֶךְ.
 אִצִּיתָא לְמִימְרִי. לָא גּוֹבְרָא קְטִלִית דְּבַדִּילִיָּה אֲנָא סְבִיל חוּבִין
 לְמַמַּת. וְאַף לָא עוֹלִימָא חֲבִילִית דְּבַדִּילִיָּה יִשְׁתִּיִּצִי זְרַעִי: כד כִּי
 שְׁבַעַתִּים יִקְס-קִיִּן וְלֶמֶךְ שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה:

— כש"י —

וַאֲמַר לְאֲבִיו לְמִשׁוֹךְ בְּקִשְׁתָּא וְהֲרַגוּ. וְכִיִּין
 שְׂדַע שְׁהוּא קִיִּן זְקֵנוּ. הִכָּה כֶּף אֶל כֶּף וְסַפֵּק
 אֶת בְּנוֹ בִּינִיָּהֶם וְהֲרַגוּ. וְהִיוּ נִשְׂיוֹ פּוֹרְשׁוֹת
 מִמְּנוּ וְהוּא מְפִיִּסֵן: שְׁמַעֵן קוֹלִי. לְהַשְׁמַע לִי
 (לְתַשְׁמִישׁ). וְכִי אִישׁ אֲשֶׁר הֲרַגְתִּיו לְפִצְעֵי
 הוּא נְהָרְג. וְכִי אֲנִי פְּצַעְתִּיו מִזִּיד שְׁיָהָא
 הַפְּצַע קְרוֹי עַל שְׁמִי וַיִּלְד אֲשֶׁר הֲרַגְתִּי
 לְחִבְרָתִי נְהָרְג. כְּלוֹמַר עַל יְדֵי חִבְרָתִי
 בְּתַמְיָהָהּ, וְהֵלֵא שׁוּגַג אֲנִי וְלֵא מִזִּיד, לֵא זְהוּ
 פְּצַעִי וְלֵא זְהוּ חִבְרָתִי: פְּצַע, מִכַּת חֲרָב אוֹ
 חֶץ נְכִידוֹכ"ס 6 זלע"ז [פְּצַע]: כד כִּי שְׁבַעַתִּים
 יִקְסֵם קִיִּן. קִיִּן שְׁהָרַג מִזִּיד נִתְלָה לוֹ עַד

כד תּוֹבֵל קִיִּן. תּבֵל אֲמַנְתוּ שְׁל-קִיִּן. תּוֹבֵל
 לְשׁוֹן תְּבִלִין, תּבֵל וְהִתְקִין אֲמַנְתוּ שְׁל-קִיִּן
 לְעִשׂוֹת כְּלִי זִין לְרוֹצְחִים: לְטֵשׁ כָּל חֲרֹשׁ
 נְחֹשֶׁת וּבְרֹזֶל. מְחַדֵּד אֲמַנּוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרֹזֶל.
 כְּמוֹ (אִיִּב טז ט) יִלְטוּשׁ עֵינָיו לִי. חֲרֹשׁ אִיִּנוּ
 לְשׁוֹן פּוֹעַל אֶלָּא לְשׁוֹן פּוֹעַל שְׁהָרִי נְקוּד קִמְץ
 קִטָּן. וְטַעֲמוֹ לְמַטָּה, כְּלוֹמַר מְחַדֵּד וּמְצַחֲצַח
 כָּל כְּלִי אֲמַנּוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרֹזֶל: נַעֲמָה. הִיא
 אֲשֶׁתוּ שְׁל-נח: כג שְׁמַעֵן קוֹלִי. שְׁהָיוּ
 פּוֹרְשׁוֹת מִמְּנוּ מִתַּשְׁמִישׁ לְפִי שְׁהָרַג אֶת קִיִּן
 וְאֶת תּוֹבֵל קִיִּן בְּנוֹ, שְׁהָיָה לְמֶךְ סוּמָא וְתּוֹבֵל
 קִיִּן מוֹשְׁכוֹ, וְרָאָה אֶת קִיִּן וְנִדְמָה לוֹ כְּחִיָּה

זֶלֶק הַדְּקוּק: כד הָאֲזִנָּה. הַשׁוּא שְׁתַּחַת הָאֵל"ף נח (מִהֲרִי"ב):

תפסיר רס"ג

כד) פֶּאֶן פֶּאֶן פֶּאֶן פֶּתִירָא יִקְאֵד בְּקִין.
פְּבִלְמֵךְ אִכְתִּיר וְאִכְתִּיר: כה) וְאֵן
אָדָם וְאִקְע אִיִּצִיא זִוּגְתָהּ. פְּוִלְדִת
אֲבָנָא. וְאִסְמִתָּה שִׁת. קִאֲלִת. קֹד
רִזְקִי אֱלֹהֵי נְסִלָא אִכְרָא. בְּדִל
הַבֵּל. אֲדִי קִתְּלָה קִין: כו) וְוִלְד
לְשִׁית אִיִּצִיא אֲבָנָא. וְאִסְמִיָּה
אָנוּשׁ. חִינִידִי (קִרִי: חִינֵאֲדִין)
תְּבַדְלִית אֱלֹדְעוּהָ בְּאִסְם אֱלֹהֵי:

אָרִי לְשִׁבְעָא דְרִין אֲתִלִּיאֵוּ לְקִין. הֲלֵא
לְלִמְךָ בְּרִיהַ שְׁבַעִין וְשִׁבְעָה: כה) וַיֵּדַע
אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ
וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ
שֵׁת כִּי שֵׁת לִי אֱלֹהִים

וַיֵּדַע אַחֲרֵי תַחַת הֶבֶל כִּי הִרְגוּ קִין: וַיֵּדַע אָדָם עוֹד
יֵת אֶת־תִּיהָ. וַיִּלְדֶת בֶּרֶךְ. וַקָּרַת יֵת שְׁמִיהָ שֵׁת. אָרִי אֲמַרְתָּ. יֵהֵב לִי
יֵי בֶר אַחֲרָן. חֲלָף הֶבֶל. דְּקַטְלִיהָ קִין: כו) וַלְשֵׁת גַּם-הוּא
יִלְד-בֵּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אָנוּשׁ אִזּו הוּחַל
לְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה: וַלְשֵׁת אָף הוּא אֶת־יֵלִיד בֶּרֶךְ. וַקָּרָא יֵת
שְׁמִיהָ אָנוּשׁ. בְּכִין בְּיוֹמוֹהִי חָלוּ בְנֵי אֲנָשָׁא. מִלְּצִלָּהָ בְּשֵׁמָא דִּיֵּי: ס

רס"ד

וְחֹמֶר שְׁלֵ-שְׁטוֹת, אִם כֵּן אֵין הַקְּדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא גּוֹבֵה אֶת חוּבוֹ וּמְקִים אֶת דְּבָרוֹ:
כז) וַיֵּדַע אָדָם וּגְוִי. בָּא לוֹ לְמַךְ אֲצֵל אָדָם
הֲרֵאשׁוֹן וְקַבֵּל עַל נְשִׁיו, אֲמַר לְהֵן וְכִי עֲלִיכֶם
לְדַקְדַּק עַל גְּזֵרְתוֹ שְׁלֵ-מְקוֹם, אֲתֶם עֲשׂוּ
מִצְוֹתֵכֶם וְהוּא יַעֲשֶׂה אֶת שְׁלוֹ. אֲמַרוּ לוֹ
קְשׁוּט עֲצֻמְךָ תַחֲלָה, וְהֵלֵא פִרְשֵׁת מֵאֲשֶׁתְךָ
זֶה מֵאָה וּשְׁלֵשִׁים שָׁנָה מִשְׁנַקְנִסָּה מִיָּתָה עַל
יְדָךְ, מִיָּד וַיֵּדַע אָדָם עוֹד וּגְוִי. מֵהוּ עוֹד,
לְלִמְדֵךְ שְׁנַתוֹסְפָה לוֹ תַאֲוָה עַל תַּאֲוֹתוֹ:
כו) אִזּו הוּחַל. (לְשׁוֹן חֲלִין) לְקָרָא אֶת שְׁמוֹת
הָאָדָם וְאֶת שְׁמוֹת הַעֲצָבִים בְּשְׁמוֹ
שְׁלֵ-הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעֲשׂוֹתָן עֲבוּדָה וְרָה
וְלְקָרוֹתָן אֱלֹהוֹת:

שְׁבַעֵה דוֹרוֹת, אֲנִי שְׁהֲרַגְתִּי שׁוּגַג לֹא כָל שְׁכָן
שְׁיִתְלָה לִי שְׁבַעֵיִת הַרְבֵּה: שְׁבַעִים
וְשִׁבְעָה. לְשׁוֹן רַבּוּי שְׁבַעֵיִת אֲחִזּו לוֹ. כָּף
דְּרֵשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא (אֹת יט). וּמְדַרְשׁ בְּרֵאשִׁית
רַבָּה (כג ז) לֹא הִרְגַל לְמַךְ כְּלוּם וְנִשְׁוִי פוֹרְשׁוֹת
מִמֶּנּוּ מִשְׁקִימוֹ פְּרִיָה וְרַבִּיָה, לְפִי שְׁוִגְגָרָה
גְּזָרָה לְכַלּוֹת וְרַעוּ שְׁלֵ-קִין לְאַחַר שְׁבַעֵה
דוֹרוֹת, אֲמַרוּ מַה אָנוּ יוֹלְדוֹת לְבִהָלָה, לְמַחַר
הַמְּבוּל בָּא וְשׁוֹטֵף אֶת הַבֵּל. וְהוּא אֹמֵר לְהֵן
וְכִי אִישׁ הֲרַגְתִּי לְפַעְעִי וְכִי אֲנִי הֲרַגְתִּי אֶת
הַבֵּל שְׁהִיָה אִישׁ בְּקוּמָה וַיֵּלֶד בְּשָׁנִים, שְׁיִהָא
וְרַעִי כְּלָה בְּאוֹתוֹ עוֹן, וּמַה קִין שְׁהֲרַג נִתְלָה
לוֹ שְׁבַעֵה דוֹרוֹת, אֲנִי שְׁלֵא הֲרַגְתִּי לֹא כָל
שְׁכָן שְׁיִתְלוּ לִי שְׁבַעֵיִת הַרְבֵּה. וְזֵהוּ קַל

זֶלֶק הַדְּקוּקוֹ: כה) כִּי שֵׁת לִי. בַּקְצַת תִּיגָאן תִּיבַת שֵׁת בְּמַקְפָּה וְאִם כֵּן הַקְּמֵץ חֲטָף. וּבַקְצַתֵם
בְּמֵאֲרַכָּה וּלְפִיִּי הַקְּמֵץ רַחֵב וְזוּהִי דַעַת רִיִּל ז'ל:

שְׁמוֹ דְּמוּרָא (כז) שֵׁת לִי. הַמְנַהֵג לְקֵרוֹא כְּדַעָה הַשְּׁנִיָה שֶׁבְחַלְקֵה הַדְּקוּקוֹ.

תפסיד רס"ג

ה זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם
 בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם
 בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:
 דִּין סֵפֶר. תּוֹלְדֹת אָדָם. בְּיוֹמָא. דְּבָרָא יִי
 אָדָם. בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עֶבֶד יִתִּיה:
 זֶ זָכַר וּנְקֵבָה בָּרָאם וַיְבָרֶךְ
 אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁמֶם
 אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָם: דְּכַר

ה (א) הדיא שרר תוליד אדם.
 כמא אנה פי יום כלקה אללה.
 בשבהה מסלמא צנעה: (ב) דיכר
 ואתי כלקהמא. ובארך פיהמא.
 וסמאדמא אדם. פי יום כלקהמא:
 (ג) ולמא עאש אדם. מאיה
 ותלאתינ סנה. אולד אבנא.
 בשבהה כצורתה. וסמאה שת:
 (ד) פעאש בעד דיאלך. תימאן
 מאיה סנה. אולד פיהא בנין
 ובנאת: (ה) פצאר גמיע עמרה.
 תסע מאיה ותלאתינ סנה. ומאת:
 (ו) ולמא עאש שת. מאיה וכימס

ונוקבא בראנון. ובריך יתהון. וקרא ית שומהון אדם. ביומא
 דאתבריא: ג ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד
 בְּדַמּוֹתוֹ כְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת: וַחֲיָא אָדָם.
 מָאָה וּתְלָתִין שָׁנִין. וְאוֹלִיד בְּדַמּוֹתֶיהָ דְדָמִי לִיה. וקרא ית שמייה שת:
 ד ויהיו ימי אדם אחרי הולידו את־שת
 שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיֻּלְד בָּנִים וּבָנוֹת: וְהוּוּ יוֹמֵי
 אָדָם. בְּתַר דְּאוֹלִיד ית שת. תמני מאה שנין. וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
 ה ויהיו כל־ימי אדם אשר־חי תשע מאות
 שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת: וְהוּוּ. כָּל יוֹמֵי אָדָם דְּחֵיא.
 תשע מאה ותלתין שנין. ומית: ס ויחי־שת חמש שנים
 וּמֵאֹת שָׁנָה וַיֻּלְד אֶת־אֲנוֹשׁ: וַחֲיָא שֵׁת. מָאָה וַחֲמִישׁ

— כס"י —

ה זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם. זו היא ספירת ברא וגי. מגיד שביום שנברא הוליד:
 תולדות אדם, ומדרשי אגדה יש רבים: ביום ג שלשים ומאת שנה. עד כאן פרש מן

תפסיר דס"ג

סנין. אולד אנוש: ז) פעאש בעד ד'אלד. תימאן מאיה וסבע סנין. אולד פיהא בנין ובנאת: ח) פעאר גמיע עמרה. תסע מאיה ואתנתי עשר סנה. ומאת: ט) ולמא עאש אנוש תסעין סנה. אולד קינן: י) ועאש בעד ד'אלד. תימאן מאיה וכ'מסה' עשר סנה. אולד פיהא בנין ובנאת: יא) פעאר גמיע עמרה. תסע מאיה וכ'מס סנין ומאת: יב) ולמא עאש קינן סבעין סנה. אולד מהללאל: יג) ועאש בעד ד'אלד. תימאן מאיה וארבעין סנה. אולד פיהא בנין ובנאת:

שנין. ואוליד ית אנוש: ז ויחי שת אחרי הולידו את-אנוש שבע שנים ושמונה מאות שנה ויולד בנים ובנות: וחיא שת. בתר דאוליד ית אנוש. תמני מאה ושבע שנין. ואוליד בנין ובנן: ח ויהיו כל-ימי שת שתים עשרה שנה ותשע מאות שנה וימת: ויהו כל יומי שת. תשע

מאה ותרתא עסרי שנין. ומית: ס ויחי אנוש תשעים שנה ויולד את-קינן: וחיא אנוש תשעין שנין. ואוליד ית קינן: ז ויחי אנוש אחרי הולידו את-קינן חמש עשרה שנה ושמונה מאות שנה ויולד בנים ובנות: וחיא אנוש. בתר דאוליד ית קינן. תמני מאה וחמיש עסרי שנין. ואוליד בנין ובנן: ח ויהיו כל-ימי אנוש חמש שנים ותשע מאות שנה וימת: ויהו כל יומי אנוש. תשע מאה וחמיש שנין. ומית: ס ויחי קינן שבעים שנה ויולד את-מהללאל: וחיא קינן שבעין שנין. ואוליד ית מהללאל: זג ויחי קינן אחרי הולידו את-מהללאל ארבעים שנה ושמונה מאות

תפסיר רס"ג

שְׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:

וַחֲיָא קִינָן. בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת מִהֲלֵלָאֵל.

תַּמְנֵי מָאָה וָאַרְבַּעִין שָׁנִין. וְאוֹלִיד בָּנִין

וּבָנָן: **וַיְהִי כָּל-יְמֵי קִינָן**

עָשָׂר שָׁנִים וַתֵּשַׁע מֵאוֹת

שָׁנָה וַיָּמָת: וַהּוּוּ כָּל יוֹמֵי קִינָן.

תֵּשַׁע מָאָה וָעֶסֶר שָׁנִין. וּמִיָּת: **ס**

וַיְחִי מִהֲלֵלָאֵל חֲמִשָּׁ

שָׁנִים וְשָׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת-יֶרֶד: וַחֲיָא מִהֲלֵלָאֵל.

שְׁתַּיִן וַחֲמִישׁ שָׁנִין. וְאוֹלִיד יֵת יֶרֶד: **סז** וַיְחִי מִהֲלֵלָאֵל אַחֲרֵי

הוֹלִידוֹ אֶת-יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשָׁמֹנֶה מֵאוֹת

שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא מִהֲלֵלָאֵל. בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת

יֶרֶד. תַּמְנֵי מָאָה וַתְּלָתִין שָׁנִין. וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנָן: **ד** וַיְהִי

כָּל-יְמֵי מִהֲלֵלָאֵל חֲמִשׁ וַתֵּשַׁע שָׁנָה וְשָׁמֹנֶה

מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: וַהּוּוּ כָּל יוֹמֵי מִהֲלֵלָאֵל. תַּמְנֵי מָאָה

וַתֵּשַׁעִין וַחֲמִישׁ שָׁנִין. וּמִיָּת: **ס** וַיְחִי-יֶרֶד שְׁתַּיִם

וְשָׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת-חֲנוּךְ: וַחֲיָא

יֶרֶד. מָאָה וְשְׁתַּיִן וַתְּרַתִּין שָׁנִין. וְאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ: **דז** וַיְחִי-יֶרֶד

אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-חֲנוּךְ שָׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה

וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא יֶרֶד. בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ. תַּמְנֵי

יֵד) פְּצָאָר גְּמִיעַ עֲמֵרָה. תִּסַּע

מֵאִידָה וְעֵשֶׂר סָנִין. וּמֵאִתָּ: (טו)

וְלִמָּא עָאשׁ מִהֲלֵלָאֵל. כִּמְסָה

וְסַתִּין סָנָה. אֹלִיד יֶרֶד:

(טז) וְעָאשׁ בַּעַד דְּיֹאֲלֵךְ. תִּמְאָן

מֵאִידָה וַתְּלָאֲתִין סָנָה. אֹלִיד פִּיֵּהָ

בָּנִין וּבָנָתָ: (יז) פְּצָאָר גְּמִיעַ

עֲמֵרָה. תִּמְאָן מֵאִידָה. כִּמְסָה

וַתִּסַּעִין סָנָה פְּמֵאִתָּ: (יח) וְלִמָּא

עָאשׁ יֶרֶד. מֵאִידָה וְאַתֵּין וְסַתִּין

סָנָה. אֹלִיד חֲנוּךְ: (יט) וְעָאשׁ בַּעַד

דְּיֹאֲלֵךְ. תִּמְאָן מֵאִידָה סָנָה. אֹלִיד

תפסיר רס"ג

פיהא בְּנִין וּבָנָתַי: (כ) פְּצֵאָר גְּמִיעַ עֲמֹרָה. תסע מאיה ואתנין וסתין סנה ומאת: (כא) וְלֹמָא עֲאֵשׁ חֲנוּךְ. כִּמְסָה וְסִתִּין סָנָה. אולד מתושלה: (כב) וְסֻלְדִּי חֲנוּךְ פִּי טֹאעֵה' אֱלֹהִים. בעד מא אולד מתושלה. תִּלְאֵת' מֵאִיה' סָנָה. אולד פיהא בְּנִין וּבָנָתַי: (כג) פְּצֵאָר גְּמִיעַ עֲמֹרָה. תִּלְאֵת' מֵאִיה' כִּמְסָה וְסִתִּין סָנָה: (כד) וְלֹמָא סֻלְדִּי חֲנוּךְ פִּי טֹאעֵה' אֱלֹהִים. תּוֹפִי וְקִבְצָה' אֱלֹהִים:

מָאָה שְׁנַיִן, וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן: ב וַיְהִי
כָּל-יְמֵי-יָרֵד שָׁתַיִם וְשָׁשִׁים
שָׁנָה וְתִשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמָת: וְהוּוּ כָּל יְוֵמֵי יָרֵד. תִּשְׁעַ מָאָה
וְשָׁתַיִן וְתִרְתִּין שְׁנַיִן, וּמֵיַת: ס כֹּא וַיְחִי
חֲנוּךְ חֲמִשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה
וַיּוֹלֵד אֶת מְתוֹשֶׁלַח: וְחָיָא

חֲנוּךְ. שָׁתַיִן וְחֲמִישׁ שְׁנַיִן, וְאוֹלִיד יָת מְתוֹשֶׁלַח: כבב וַיְתִהֵלֵךְ
חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים אַחֲרָי הוֹלִידוּ אֶת-
מְתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים
וּבָנוֹת: וְהֵלִיךְ חֲנוּךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי. בְּתֵר דְּאוֹלִיד יָת מְתוֹשֶׁלַח.
תִּלְתַּת מָאָה שְׁנַיִן, וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן: כג וַיְהִי כָּל-יְמֵי חֲנוּךְ
חֲמִשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: וְהוּוּ כָּל
יְוֵמֵי חֲנוּךְ. תִּלְתַּת מָאָה וְשָׁתַיִן וְחֲמִישׁ שְׁנַיִן: כד וַיְתִהֵלֵךְ חֲנוּךְ
אֶת-הָאֱלֹהִים וַאֲיָנָנוּ כִּי-לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים:

— רס"י —

האשה: כד ויתהלך חנוך. צדיק היה וקל לשונה הכתוב במיתתו לכתוב ואיננו בעולם בדעתו לשוב להרשיע, לפיכך מיהר הקדוש ברוך הוא וסלקו והמיתו קודם זמנו [וזהו כִּי לָקַח אֹתוֹ. לפני זמנו] כמו (יחזקאל כד טז) הִנְנִי לָקַח מִמְּךָ אֶת מִזְבִּיחַ זֶלֶק הַדְּקֻדֹק: כד כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים. יש מתרגמין ארי לא אמיה יתיה י"י. וכן מיישב רבינו בחיי ז"ל. ובנוסחאות שלנו ארי אמית יתיה י"י. ועיינן בתוס' יבמות [דף ט"ז]. ולדעתי דאין לשנות גרסתינו כי היא מסכמת לגי' הדפוסים שכל דבר הנעדר ונעלם קרי ליה מיתה. דכיוצא בזה מצינו הרבה ודו"ק:

תפסיר רס"ג

והליך חנוך בדחלתא די. וליתוהי. ארי

אמית יתיה יי: ס **ף שביעי** בספרי תימן **ף****(שביעי)** כה ויחי מתושלח**שבע** ושמונים שנה ומאת**שנה** וילד את-למד: וחי

מתושלח. מאה ותמנן ושבע שנין.

ואילד ית למד: כה ויחי

מתושלח אחרי הולידו

את-למד שתים ושמונים שנה ושבע מאות**שנה** וילד בנים ובנות: וחי מתושלח. בטר דאילד

ית למד. שבע מאה ותמנן ותרתין שנין. ואילד בנין ובני:

כה ויהיו כל-ימי מתושלח תשע וששים שנה

ותשע מאות שנה וימת: והו כל יומי מתושלח. תשע

מאה ושתין ותשע שנין. ומית: ס כה ויחי-למד שתים

ושמונים שנה ומאת שנה וילד בנין: וחי למד.

מאה ותמנן ותרתין שנין. ואילד בר: כה ויקרא את-שמו

נח לאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו

כה) ולמא עאש מתושלח. מאיה
 וסבעה ותמאנין סנה אולד
 למד: כו) ועאש בעד ד'אלד.
 סבע מאיה ואתנין ותמאנין
 סנה. אולד פיהא בנין ובנאת:
 כז) פצאר גמיע עמרה תסע
 מאיה. ותסעה וסתין סנה ומאת:
 כח) ולמא עאש למד. מאיה
 ואתנין ותמאנין סנה. אולד
 אבנא: כט) וסמאה נוח קאילא.
 הדא. יעאזינא מן אעמאלנא
 ומשקה' אידינא. פי אלארץ.

• רס"י •

עיניו: כה וילד בנין. שממנו נבנה העולם: הכין להם, והיתה הארץ מוציאה קוצים
 כט זה ינחמנו. נח ממנו את עצבון ידיו, עד ודרדרים כשזרעים חטים, מקללתו
 שלא בא נח לא הנה להם כלי מחרשה והוא של-אדם הראשון, ובימי נח נחה, וזהו

שמו ד'מור (כט) זה ינחמנו. התיבה זה בשני טעמים. לפי שמצא חן בתחתונים ובעליונים. (מדרש לקח טוב)

תפסיר רס"ג

אלתי לענהא אללה: ל) ועאש
בעד דיאלד. כ'מס מאיה וכ'מסה
ותסעין סנה. אולד פיהא בנין
ובנאת: לא) פצאר גמיע עמרה.
סבע מאיה וסבעה וסבעין סנה.
ת'ם מאת: לב) ולפא צאר נוח
אבן כ'מס מאיה סנה. אולד שם
חם ויפת: ו א) ולפא אבתדא
אלנאס. אן יפתירו עלי וגה

מִן־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה

יְהוָה: וקרא ית שמייה. נח למימר. דין.

יִנְחַמְנָנָא מעובדנא ומליאות ידנא. מן

ארעא. דלטה יי: ל ויחי-למד

אחרי הולידו את-נח חמש

ותשעים שנה וחמש מאת

שנה ויולד בנים ובנות: וחי למך. בתר דאוליד ית נח.

חמיש מאה ותשעין וחמיש שנין. ואוליד בנין ובנין: לא ויהי

כל-ימי-למד שבע ושבעים שנה ושבע

מאות שנה וימת: והו כל יומי למך. שבע מאה ושבעין

ושבע שנין. ומית: ס לב ויהי נח בן-חמש מאות שנה

ויולד נח את-שם את-חם ואת-יפת: והיה נח. בר

חמיש מאה שנין. ואוליד נח. ית שם ית חם וית יפת: ג ויהי

כי-החל האדם לרוב על-פני האדמה ובנות

— כש"י —

מענינו ולא הוליד עד שהיה בן חמש מאות
שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי
לעונשין לפני המבול דכתיב (ישעי ס כ) כי
הנער בן מאה שנה ימות, וראוי לענש
לעתיד, וכן לפני מתן תורה: את שם את
חם ואת יפת. והלא יפת הוא הגדול, אלא
בתחלה אתה דורש את שם שהוא צדיק,
ונלד כשהוא מהול, ושאברהם יצא ממנו וכי:

ינחמנו, נח ממנו. ואם לא תפרשהו כן, אין
טעם הלשון נופל על השם, ואתה צריך
לקרות שמו מנחם: לז בן חמש מאות
שנה. אמר רבי יודן מה טעם כל הדורות
הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר
הקדוש ברוך הוא אם רשעים הם יאבדו
במים ורע לצדיק זה, ואם צדיקים הם
אטריח עליו לעשות תבות הרבה, כבש את

זלק הדקדוק: כס אשר אררה. לחוד ומפיק ה"א (מהר"ם):

תפסיר רס"ג

אלארץ. וילד להם בנאת: (ב) ראו בני אלעזר אלעזר אנהן חסאן. אתכידו להם נסאא. מן גמיע מא אכתארו: (ג) פקאל אללה. לא ינגמד רוחי פי הולאי אלנאס אלי אלדהר. אד' הם בשריון. ותכון מדתהם. מאיה ועשרין טנה: (ד) וכאן אלגבאברה פי אלארץ פי דאלד אלזמאן. ובעד דאלד איצא. כאן ידכל בני אלעזר אללי בנאת

יִלְדוּ לָהֶם: וְהָיָה כִּד שָׂרִיאוּ בְנֵי
אֲנָשָׁא. לְמִסְגֵי עַל אִפִּי אֲרַעָא. וּבִנְתָא
אֲתִילִידוּ לְהוּן: **ב** וַיֵּרְאוּ בְנֵי
הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם
כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם
נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ: וַחֲזוּ
בְנֵי רִבְרֵיָא יֵת בְּנֵת אֲנָשָׁא. אַרִי שְׁפִירָן
אֲנִין. וּנְסִיבוּ לְהוּן נָשִׁין. מִכָּל דְּאֲתֵרְעִיאוּ:
ג וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעַלְמַם
בְּשָׂגָם הוּא בֶשֶׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה: וַאֲמַר יי. לֹא יִתְקַים דְּרָא בִישָׂא הַדִּין קְדָמִי לְעַלְמַם. בְּדִיל
דְּאֲנֹן בְּסָרָא וְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישִׁין. אֲרַכָּא יְהִיב לְהוּן. מָאָה וְעֶסְרִין שָׁנִין
אִם יִתּוּבוּן: **ד** הַנְּפֹלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם

— רס"י —

ו **בְּנֵי הָאֱלֹהִים.** בְּנֵי הַשָּׂרִים וְהַשׁוֹפְטִים. (דְּבַר אַחַר בְּנֵי הָאֱלֹהִים הֵם הַשָּׂרִים הַהוֹלְכִים בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ שְׁלֵ-מְקוֹם, אִף הֵם הָיוּ מִתְעַרְבִים בְּהֵם). כָּל אֱלֹהִים שְׁבִמְקָרָא לְשׁוֹן מְרוּת, וְזֶה יוֹכִיחַ (שְׁמוֹת ד טו) וְאֵתָה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים, (שְׁמוֹת ז טז) רָאָה נְתִיתִךְ אֱלֹהִים: **כִּי טֹבֹת הֵנָּה.** אָמַר רַבִּי יוֹדֵן טֹבֹת כְּתִיב, כְּשֶׁהָיוּ מְטִיבִין אוֹתָהּ מְקַשְׁטֵת לְכַנְס לְחַפָּה, הָיָה גְדוֹל נְכֻס וּבִעֲלָהּ תַחֲלָה: **מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ.** אִף בְּעוֹלֹת בַּעַל, אִף הַזֶּכֶר וְהַבְּהֵמָה: **ג** לֹא יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם. לֹא יִתְרַעַם וְיִרִיב רוּחִי עָלַי בְּשִׁבִיל הָאָדָם: **לְעַלְמַם.** לְאֲוֹרָךְ יָמִים, הֵנָּה רוּחִי גָדוֹן בְּקִרְבִּי אִם לְהַשְׁחִית וְאִם לְרַחֵם, לֹא יִהְיֶה מְדוֹן זֶה בְּרוּחִי לְעוֹלָם.

כְּלוֹמַר לְאֲוֹרָךְ יָמִים: **בְּשָׂגָם הוּא בֶשֶׂר.** כְּמוֹ בְּשָׂגָם, כְּלוֹמַר בְּשִׁבִיל שָׂגָם זֹאת בּוֹ שְׁהוּא בֶשֶׂר, וְאִף עַל פִּי כֵן אֵינּוּ נִכְנַע לְפָנָי, וְמָה אִם יִהְיֶה אִשׁ אוֹ דְבַר קָשָׁה, כִּיּוֹצֵא בּוֹ (שׁוֹפְטִים כ ז) עַד שְׁקִמְתִי דְּבוֹרָה, כְּמוֹ שְׁקִמְתִי. וְכֵן (שְׁמוֹת יז) שְׁאֵתָה מְדַבֵּר עִמִּי, כְּמוֹ שְׁאֵתָה, אִף בְּשָׂגָם כְּמוֹ בְּשָׂגָם: וְהָיוּ יָמָיו וְגו'. עַד מָאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲאָרִיךְ לָהֶם אִפִּי וְאִם לֹא יִשׁוּבוּ אָבִיא עֲלֵיהֶם מִבּוֹל. וְאִם תֹּאמַר מִשְׁנֵלְד יִפֹּת עַד הַמְּבּוֹל אֵינּוּ אֵלָא מָאָה שָׁנָה, אֵין מְקָדָם וּמֵאֲחַר בַּתּוֹרָה, כְּבַר הִיָּתָה הַגְּזֵרָה גְּזוּרָה עֲשָׂרִים שָׁנָה קוֹדָם שְׁהוֹלִיד נַח תּוֹלְדוֹת, וְכֵן מְצִינוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם (פְּרִק כח). יֵשׁ מְדַרְשֵׁי אַגְדָּה רַבִּים בְּלֹא יְדוֹן, אָבֵל זֶה הוּא צְחָצְחוֹת פְּשׁוּטוֹ:

תפסיר רס"ג

אלעאמה תראמא. פילדן להם. הם אלגבאברה. אלד'ין מן אלדהר ד'ין אסמא: (ה) ולמא ראי' אללה. אן קד פתיר שר אלנאס פי אלארץ. וגמיע כ'אטר אפכאר קלובדם. שר מחץ' טול אלזמאן: (ו) פתואעדהם אללה. כמא צנעדם פי אלארץ. ואוצל

אֲחֵרֵי-כֵן אֲשֶׁר יִבְאוּ בְנֵי
הָאֱלֹהִים אֶל-בָּנוֹת הָאָדָם
וַיִּלְדוּ לָהֶם הַמַּה הַגְּבֻרִים
אֲשֶׁר מְעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשָּׁמַיִם:
גְּבֻרֵיָא. הוּוּ בְּאַרְעָא בְּיוֹמֵיָא הָאֲנוּן. וְאַף
בְּתַר כֵּן. דְּעֵלִין בְּנֵי רִבְרֵיָא
לְוֹת בְּנֵת אַנְשָׁא. וַיִּלְדוּן לְהוֹן. אַנּוּן גְּבֻרֵיָא. דְּמַעְלָמָא אַנְשֵׁין דְּשָׁמַיָא:

פ מפטיר וַיִּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם
בָּאָרֶץ וְכָל-יֵצֶר מַחְשַׁבַת לְבָבוֹ רָק רָע כָּל
הַיּוֹם: וַחֲזָא יְיָ. אֲרֵי סְגִיָּאת. בִּישַׁת אַנְשָׁא בְּאַרְעָא. וְכָל יֵצֶרָא
מַחְשַׁבַת לְבִיָּהּ. לְחֹד בִּישׁ כָּל יוֹמָא: וַיִּנְחַם יְהוָה
כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעֶצֶב אֶל-לְבָבוֹ:

— רס"י —

ממרידן: ויתעצב. האדם: אל לבו. של-מקום, עלה במחשבתו של-מקום להעציבו, והו תרגום אנקלוס. דבר אחר וינחם, נהפכה מחשבתו של-מקום ממדת רחמים למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם שעשה בארץ, וכן כל לשון נחום שבמקרא לשון נמלק מה לעשות (צמדז כג ט) וכן אדם ויתנחם, (דכריס לז לו) ועל עבדיו ויתנחם, (שמות לז יז) וינחם ה' על הרעה, (שמואל א' טו יא) נחמתי כי המלכותי, כלם לשון מחשבה אחרת הם: ויתעצב אל לבו. נתאבל על אבדן מעשה ידיו, כמו (ש"ז יט ג) נעצב המלך על בנו. וזו פתבתי לתשובת המינים, גוי אחד שאל את רבי

ה הנפלים. על שם שנפלו והפילו את העולם, ובלשון עברית לשון ענקים הוא: בימים ההם. בימי דור אנוש ובני קין: וגם אחרי כן. אף על פי שראו באבדן של-דור אנוש שעלה אוקיינוס והציף שליש העולם, לא נבנע דור המבול ללמוד מהם: אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותם: הגבורים. למרוד במקום: אנשי השם. אותן שנקבו בשמות עירד, מחויאל, מתושאל, שנקראו על שם אבדן שנמוחו והותשו. דבר אחר אנשי שממון, ששממו את העולם: וינחם ה' כי עשה. נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים, שאלו היה מן העליונים היה

חלק הדקדוק: אשר יבאו. תיבת יבאו באתי לא באזלא בתיגאן ובדפוסים:

תפסיר רס"ג

וְתָבֵי בְּמִימְרֵיהֶּ. אֲרִי עֶבֶד יְת אֲנָשָׂא
 בְּאַרְעָא, וְאָמַר לְמַתְבַּר תּוֹקֶפְהוֹן
 כְּרַעוּתִיהֶּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־
 בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
 מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־
 רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם

אלמשיקה אלי קלוביהם:
 (ז) באן קאל אללה. אמחו
 אלנאס אלדין כלקתהם ען
 וגה אלארין. מן אנסאן אלי
 בהימה. אלי דביב ואלי וחש
 וטאיר אלסמא. אד'
 תואעדתהם כמא כלקתהם:
 (ח) ונוח וגד חצאא ענד
 אללה:

כִּי נַחְמָתִי כִּי עֲשִׂיתֶם: וְאָמַר יְי. אֲמַחִי יְת אֲנָשָׂא דְבִרְתִּי
 מֵעַל אֶפִי אַרְעָא. מֵאֲנָשָׂא עַד בְּעִירָא. עַד רַחֲשָׂא וְעַד עוֹפֵא דְשָׁמַיָא.
 אֲרִי תַבִּית בְּמִמְרֵי אֲרִי עֲבַדְתַּנוּן: וְנַח מֵצָא חֵן בְּעֵינַי
 יְהוָה: וְנַח אֲשַׁכַּח רַחֲמֵינִי קָדָם יְי: פ פ פ

קמו פיסוקים סימן אמציה

— כש"י —

לא נמנע מלבראן בשביל הצדיקים
 העתידים לעמוד מהם: וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחֶה
 אֶת הָאָדָם. הוא עפר ואביא עליו מים
 ואמחה אותו, לכך נאמר לשון מחוי: מֵאָדָם
 עַד בְּהֵמָה. אף הם השחיתו ורָכַם. דָּבַר
 אחר הכל נברא בשביל אדם, וכיון שהוא
 כלה מה צורך באלו: כִּי נַחְמָתִי כִּי
 עֲשִׂיתֶם. חשבתי מה לעשות להם על אשר
 עשיתים:

יהושע בן קרח, אמר לו אין אתם מודים
 שהקדוש ברוך הוא רואה את הנלד, אמר לו
 הן. אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו, אמר
 לו גלד לך בן זכר מימיה, אמר לו הן. אמר
 לו ומה עשית, אמר לו שמחתי ושמחתי את
 הכל. אמר לו ולא היית יודע שסופו למות,
 אמר לו בשעת חדותא חדותא, בשעת אבלא
 אבלא. אמר לו כף מעשה הקדוש ברוך הוא,
 אף על פי שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן

חסלת פרשת בראשית

ברכה ראשונה שקודם ההפטרה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר, בְּנִבְיָאִים טוֹבִים. וְרָצָה
בְּדַבְרֵיהֶם, הַנְּאֻמִּים בְּאֵמֶת. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה,
בְּמֹשֶׁה עַבְדּוֹ, וּבְיִשְׂרָאֵל עַמוֹ. וּבְנִבְיָאֵי, הָאֵמֶת וְהַצְדָּק: (אמ)

הפטרה דבראשית

בישעיה סימן מ"ב

הֵן עַבְדִּי אֶתְמַדְּבוּ בְּחִירֵי רְצִתָּה נִפְשֵׁי נִתְתִּי רוּחִי
עָלָיו מִשְׁפָּט לְגוֹיִם יוֹצִיא: הָא עַבְדִּי אֶקְרַבְנִיה. בְּחִירֵי,
דְּאִתְרַעֵי בֵּיה מִימְרֵי. אֶתִּין רוּחַ קִדְשִׁי, עֲלוּהֵי דִינֵי, לְעַמְמִין יַגְלִי: ב לֹא
יִצְעַק וְלֹא יִשָּׂא וְלֹא יִשְׁמִיעַ בַּחוּץ קוֹלוֹ: לֹא יִצוּחַ, וְלֹא יִכְלִי.
וְלֹא יֵרִים בְּבְרָא, קְלִיָּה: ג קִנְהָ רְצוּן לֹא יִשְׁבּוֹר וּפְשִׁתָּה כְּהָה
לֹא יִכְבַּנָּה לְאֵמֶת יוֹצִיא מִשְׁפָּט: עֲנוּתְנִיָּא דְכַקְנֵי רַעִיע, לֹא
יִתְבַר. וְחִשְׁבֵּיָּא דְכַבּוּצִין עָמִי, לֹא יִטְפִּי. לְקִשְׁטָא, יִפִּיק דִּינָא: ד לֹא
יִכְהָה וְלֹא יִרוּץ עַד-יִשִּׁים בְּאַרְץ מִשְׁפָּט וּלְתוֹרָתוֹ אֵיִם
יִיחַלוּ: לֹא יִהְלִי, וְלֹא יִלְאֵי. עַד דִּיתְקִין בְּאַרְעָא, דִּינָא. וְלֹא אֶרְיִתִּיה, נִגְזֹן
יִכְתְּרוּן: ה כֹּה-אָמַר הָאֵל | יְהוָה בּוֹרָא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִיָּהֶם
רָקַע הָאָרֶץ וְצִאֲצִאִיהָ נִתָּן נִשְׁמָה לְעַם עָלֶיהָ וְרוּחַ
לְהִלְכֵים בָּהּ: בְּדִנּוֹן אָמַר. אֱלֹהֵי עֲלָמָא, יי. דְּבִרָא שְׁמִיָּא, וְתִלְנּוּן.
שְׁכִלִיל אַרְעָא, וְדִירָהָא. יְהִיב נִשְׁמָא, לְעַם דְּעֵלְהָ. וְרוּחָא, לְדַמְהִלְכִין בָּהּ:
ו אֲנִי יְהוָה קְרִאתִיךָ בְּצַדִּיק וְאַחֲזֵק בְּיָדְךָ וְאַצְרִיךָ וְאַתְנַנְךָ
לְבַרְיִת עִם לְאֹר גּוֹיִם: אָנָּא יי. רַבִּיתְךָ בְּקִשּׁוּט, וְאַתְקִיפִית בְּיָדְךָ.
וְאַתְקַנְנְךָ. וְאַתְנַנְךָ. לְקִים עִם, לְנִיהוֹר עַמְמִין: ז לְפַקַח עֵינַיִם עוֹרוֹת
לְהוֹצִיא מִמֶּסְגָר אֲסִיר מִבֵּית פְּלֵא יִשְׁבִּי חֲשָׁד:

זולק הדקדוק: וְאַחֲזֵק. החי"ת בשוא פשוט בכל התיגאן ובדפוסים ומסרי עליה לחוד:
וְאַצְרִיךָ. אין בצר"י מאריך, והקמץ חטף, והשוא שברי"ש נח:

לַפְּתָחָא עֵינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל, דְּאֲנוּן בְּסַמֵּן מִן אֲוֵרִיתָא. לְאַפְקָא גְלוּתְהוֹן
 מִבִּינֵי עַמְמֵיָא, דְּאֲנוּן דְּמִן לְאַסִּירִין, וְלִמְפִּרְקָהוֹן מִשְׁעִבּוּד מַלְכוּתָא דְּאֲנוּן
 עֲגִינִין, בְּאַסִּירֵי קַבְל: ^ה אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וְכְבוֹדִי לְאַחַר
 לֹא-אֶתֵּן וְתִהְיֶה לְפָסִילִים: אֲנָא יְי, הוּא שְׁמִי. וְיִקְרִי דְּאֶתְגְּלִיתִי
 עֲלִיכוּן, לְעַם אַחֲרֵן לֹא אֶתֵּן. וְתִשְׁבַּחְתִּי, לְפִלְחֵי צִלְמֵיָא:
^ט הָרֵאשֹׁנוֹת הִנֵּה-בָאוּ וְחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטָרָם
 תִּצְמַחְנָה אֲשִׁמִּיעַ אֶתְכֶם: קִדְמִיתָא, הָא אֶתְאַה. וְחֲדָתֵן, אֲנָא
 מְחִוִּי. עַד לֹא יִיתֵן, אֲבִשֶׁר יִתְכוּן: ^ז שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ
 תִּהְלֶתוּ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוּ אַיִם וַיִּשְׁבִּיהֶם:
 שְׁבַחוּ קְדָם יְי, תִּשְׁבַּחְתִּי חֲדָתָא. אֲמַרִי תִשְׁבַּחְתִּיה, מִסִּפֵּי אַרְעָא. נַחְתִּי
 יִמָּא, וּמְלֵאִיהָ. נִגּוֹן, וַיִּתְבִּיהוּן: ^ח יִשְׂאוּ מִדְּבַר וְעָרְוּ חֲצֵרִים
 תִּשְׁבַּח קִדְר יִרְנוּ יִשְׁבִּי סֹלַע מִרְאֵשׁ הָרִים יִצְוּחוּ: יִשְׁבַּח
 מִדְּבָרָא, וְקִרְוִין דִּיתְבָּן בִּיה. פְּצַחִין יִתְבוּן, מִדְּבַר עֲרַבָּאֵי. יִשְׁבַּחוּן מִיתְּיָא,
 כִּד יִפְקוּן מִבְּתֵי עֲלְמֵיהוֹן. מְרִישׁ טוֹרֵיָא, יְרִימוּן קְלָהוֹן: ^{יב} יִשְׁיִמוּ
 לַיהוָה כְּבוֹד וְתִהְלֶתוּ בְּאַיִם יִגִּידוּ: יִשׁוּן קְדָם יְי, יִקְרֵא:
 וְתִשְׁבַּחְתִּיה, בְּנִגּוֹן יִחוּן: ^{יג} יְהוָה כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת
 יַעִיר קִנְאָה יִרְיַע אֶף-יַעֲרִיחַ עַל-אַיְבּוֹ יִתְגַּבֵּר: ^{יד} לְמַעַבְד
 גְּבוּרָן, מִתְגַּלִּי. לְמַעַבְד גְּבוּרָן, מִתְגַּלִּי בְּרַגְזוֹ. בְּמַלּוּל, אֶף בּוֹזֵעַ. עַל בְּעֲלֵי
 דְּבִבּוּהִי, מִתְגַּלִּי בְּגִבּוּרְתִּיה: ^{טו} הַחֲשִׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ
 אֶתְאַפֵּק בִּיּוֹלְדָה אֶפְעֶה אֲשֵׁם וְאַשְׂאֵף יַחַד: יְהִיבִית לְהוֹן
 אַרְפָּא, מֵעֲלָמָא. דְּאִם יִתּוּבוּן לְאוֹרִיתָא, וְלֹא תְבוּ. כְּחַבְלִין עַל יִלְדָא,
 יִתְגַּלִּי דִּינֵי עֲלִיהוֹן. יַצְדוֹן וַיִּסּוּפוּן, כְּחֲדָא: ^{טז} אַחֲרִיב הָרִים וְגִבְעוֹת
 וְכָל-עֲשָׂבִים אוֹבִישׁ וְשִׁמְתִי נְהָרוֹת לְאַיִם וְאַגְמִים
 אוֹבִישׁ: אַחֲרִיב טוֹרִין, וְרָמֵן. וְכָל עֵסְבֵהוֹן, אֲבִישׁ. וְאַשׁוּי נְהָרִין, לְנִגּוֹן.

וַאֲגַמְיוּ, אִיבִישׁ: ־ וְהוֹלַכְתִּי עֹרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדְעוּ
בְּנֵתִיבוֹת לֹא-יָדְעוּ אַדְרִיכֶם אֲשִׁים מִחֶשֶׁךְ לִפְנֵיהֶם לְאוֹר
וּמַעֲקָשִׁים לְמִישׁוֹר אֱלֹה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתֶם וְלֹא עֲזַבְתִּים:
וְאִדְבַר דְּכֶסֶם. בְּאוֹרָת, דְּלֹא יָדְעוּ. בְּשִׁבְלִין דְּלֹא אֵילְפוּ, אַדְרִיכֶנוּן.
אֲשׁוּי קָבַל קְדָמִיהוֹן, לְגִיּהוֹר. וְכַפְלָא, לְמִישְׂרָא. אֵלִין פִּתְגָמִיא.
אֲעִבִידְנוּן, וְלֹא אֲרַחֲקֶנוּן:

(גְּאֵלְנוּ יְהוָה עֲבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל):

(פְּרַקְנָא. יי עֲבָאוֹת, שְׁמִיָּהּ. קְדִישָׁא, דִּישְׂרָאֵל):

עַל דָּא יִתְבָּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח, שְׁמָא רַבָּא קְדִישָׁא. דִּי לְעִילָא, חֵיא וְקִימָא. מְבָרַךְ הוּא לְעָלַם,
וּלְעָלְמֵי עֲלְמִיא:

תפסיר רס"ג

אלה תולדת נח

דדו
למנחת שבת
ושני וחמישי

(ט) הדיא שרח תיאליד נוח,
וכאן נוח, רגלא צאלחא
צחיקא פי אגיאלה. פי טאעהו
אללה סלך נוח: (י) ואלוד נוח
תלאתיה בנין. שם וחם ויפת:

אלה תולדת נח איש

צדיק תמים היה בדרתיו

את האלהים התהלך-נח:

אלין תולדת נח. נח. גבר זכאי. שלים הוה בדרוהי. ברחלתא די
הליך נח: ויולד נח שלשה בנים את-שם את-

— רס"י —

היה נחשב לכלום: את האלהים התהלך
נח. ובאברהם הוא אומר (יז) היתהלך לפני
(כז) אשר התהלכתי לפניו. נח היה צריך
סעד לתמכו, אבל אברהם היה מתחזק
ומהלך בצדקו מאליו: היתהלך. לשון עבר,
וזהו שמושו של-למד בלשון כבוד, משמשת
להבא ולשעבר בלשון אחר, (שס יג יז) קום
היתהלך, להבא היתהלך נח, לשעבר,

ט אלה תולדת נח איש צדיק. הואיל
והזכירו ספר בשבחו, שנאמר (משלי יז) זכר
צדיק לברכה. דבר אחר ללמדו, שעיקר
תולדותיהם של-צדיקים מעשים טובים:
בדרתיו. יש מרבותינו דורשים אותו לשבת,
כל שכן שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק
יותר, ויש שדורשים אותו לנגאי, לפי דורו
היה צדיק, ואלו היה בדורו של-אברהם לא

שמן המזר (ט) היתהלך-נח. המנהג הנפוץ להטעים את הה"א השניה ולא את הראשונה. וכן עמא דבר.